

2013

De Liemtse Benadering

Bouwen aan een watercoalitie, versie 2

Govert Geldof

Geldof c.s.

11-12-2013

"Hoe kunnen we ervoor zorgen dat een druppel regenwater die valt in Liemt er zolang mogelijk over doet om niet in het riool te komen? "

Albert-Jan Vester

De Liemtse Benadering

Versie 2

Inhoud

1	De Liemtse Benadering.....	5
1.1	Drie omdraaiingen	5
1.2	Water en klimaat: de uitdaging	5
2	Over Liempde	7
2.1	Het kransakkerdorp Liempde	7
2.2	Relatie met het Groene Woud	9
2.3	Het eigene van Liemt.....	9
2.4	Liempde versus Boxtel	10
2.5	Het buitengebied en de Dommel	11
3	Geschiedenis	12
3.1	Van zandpaden met sloten naar klinkerwegen en riolering	12
3.2	Kèk Liemt.....	13
3.3	Landinrichting	14
4	Vraagstukken in en rond Liempde	16
4.1	Wateroverlast	16
4.2	Andere vraagstukken.....	17
5	Samenwerking.....	19
5.1	Landschap van Allure	19
5.2	Over SPPiLL.....	20
5.3	Samen werkende mensen.....	22
5.4	Schone Paden	24
6	Water	25
6.1	Het vigerende waterbeheerplan (WHP).....	25
6.2	Riolering nog als oplossing?.....	25
6.3	Grondwater, doorlatendheid en drijfleem	27
7	Sloten en greppels.....	29
7.1	De aanwezig greppels en sloten	29
7.2	Toestand van sloten vroeger	32
7.3	Ervaringskennis over aanwezige sloten	32

8	Denkrichting	34
8.1	Een Blauwe Dooradering.....	34
8.2	Adaptief beheer	35
8.3	Financiële aspecten.....	36
9	De wandeling door Liemt	38
9.1	Voorgesprek in het Streekhuis te Liemt.....	38
9.2	De wandeling zelf	40
9.3	Nagesprek in het Streekhuis te Liemt.....	48

1 De Liemtse Benadering

Dit narratief vertelt het verhaal van het dorp Liempde - in Brabants dialect 'Liemt' - en speciaal over de relatie met water. Ambtenaren, bestuurders, ondernemers, bewoners... ze komen allemaal letterlijk aan het woord. Tijdens diverse gesprekken is de mp3 recorder meegenomen en zijn citaten geselecteerd. Het is een groeidocument waaraan steeds nieuwe citaten en inzichten worden toegevoegd. Zo wordt geheugen opgebouwd. De focus is klimaatverandering. Er is een diep besef dat er in Liempde kansen zijn om het dorp en haar omgeving klimaatbestendig te maken, voorbeeldstellend, vooral door het eigene van het dorp te versterken.

1.1 Drie omdraaiingen

Dit project komt voort uit de [watercoalitie](#), geïnitieerd door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu. Traditioneel wordt in Den Haag beleid geformuleerd en moeten provincies, gemeenten en waterschappen aan de slag om dit beleid te implementeren. Dat gaat via het principe van "de regels en de pegels." Bij de watercoalitie gaat het anders. Er zijn drie fundamentele omdraaiingen:

1. Er wordt vanuit de praktijk naar het beleid gewerkt. De praktijk wordt niet in de mal gedrukt van een theorie, maar de theorie past zich aan en ontwikkelt zich op basis van wat zich voltrekt in de praktijk. In die praktijk komen we vakmensen tegen, mensen met kennis en ervaring over wat wel en niet kan of mogelijk is. Zij maken het spel.
2. We beginnen zonder geld. Het principe is: een goed plan genereert geld, geld genereert nog geen goede plannen. Goede plannen organiseren zich rond de energie van de betrokken mensen.
3. We gaan niet primair watervraagstukken oplossen, ook al spreken we over watercoalitie. De paradox die we omarmen is: "als je waterproblemen wilt oplossen, moet je vooral geen waterproblemen willen oplossen." Er zijn vraagstukken die de bewoners van Liempde dag in dag uit ervaren en die verdienen het om als eerste aan te pakken.

Bij elkaar opgeteld kunnen we deze fundamenteel andere benadering de Liemtse Benadering noemen.

"Er is nooit bij nagedacht. Het is gewoon 'bam!' alles op de riolering. Kwijt."

1.2 Water en klimaat: de uitdaging

Albert-Jan ester, medewerker van de gemeente Boxtel en waterambassadeur in het oostelijke deel van Brabant, is bij alle gesprekken aanwezig geweest. Hij legt uit: "Als de klimaatvoorspellingen kloppen en die richting gaan we toch heen, met z'n allen, dat we steeds intensievere zomerbuien krijgen, dan is het rioolstelsel in Liempde daar niet meer op berekend. Dat water kan er gewoonweg niet in." Hij vervolgt: "Er zit een leuk significant verschil tussen Liempde en Boxtel. Ik zei ooit eens tussen neus en lippen door van 'je kunt water bergen tussen de stoepranden', maar dat is leuk: Liempde heeft geen stoepranden. Je hebt de weg, en daarna pffft, de tuinen in." Met zijn rechterhand maakt hij een glijdende beweging over de tafel.

Rien van der Laar, een agrariër die z'n hele leven vlak buiten het dorp heeft gewoond en een scherp beeld heeft van zich in en rond Liempde afspeelt, weet te vertellen dat er vroeger geen riolering

aanwezig was. Pas inde jaren '60 is deze er gekomen. Daarna is al het water op deze riolering geloosd: "Er is nooit bij nagedacht. Het is gewoon 'bam!' alles op de riolering. Kwijt."

"Langs de Heiweg," zo gaat hij verder, "daar heb ik misschien wel vijftien jaar geboerd. Dat was gewoon grasland. Daar was ook een slootje langs. En dat slootje ging door het oude heidegebied, de Oude Dijk, langs de Serenade en het Gildegebouw richting Boxtel. Die slootjes waren er allemaal. Dat kon zo ontzettend veel opnemen. En de hei - de naam zegt het al - was puur zand. Dat is ook vrij hoge grond. Maar ja, daar zit nu riolering en de mensen doen hun water direct op die riolering."

Figuur 1.1. Liempde kent vanuit de traditie geen stoepranden.

Albert-Jan formuleert de uitdaging: "Hoe kunnen we met de gemeenschap van de mensen in Liempde, en vooral met de ondernemers die daar zitten, kijken van: hoe kunnen we hierin iets met elkaar doen? Hoe kunnen we dit oplossen op een manier waarbij we allemaal voordeel hebben?" Peter van de Wiel, de verantwoordelijke wethouder van de gemeente Boxtel en ook inwoner van Liempde, staat achter het project: "Het allerbelangrijkste voor jullie is dat je zegt van: dit zou een hele mooie ontwikkeling zijn voor een probleem dat in Liempde opgelost moet gaan worden in de toekomst. Als ik dat zo hoor: perfect. Prima."

Henri van Wylick, die namens waterschap De Dommel betrokken is bij het project, vertelt het volgende over de aanpak: "Wij zien het als een experiment met een open begin waar van alles uit kan komen, zelfs een oplossing, maar ook zaken die indruisen tegen hoe wij aankijken tegen bepaalde zaken. Dat weten we. We willen graag gaan meelopen in dit project, om daar van te leren." Rien van der Laar vult aan: "Ik denk wat jullie willen het beste is. Er is veel winst te behalen. Er is wel gewinning van de mensen... het is een verworvenheid. Dat willen ze zomaar niet kwijt."

2 Over Liempde

Wie voor het eerst in Liempde komt, ziet in een glooiend en boomrijk landschap nabij de A2 een mooi, gezellig dorp, met drie kroegen nabij elkaar aan het centrale plein. Overal ligt klinkerverharding, hier en daar met kinderkopjes. Je voelt direct een rijke geschiedenis. Wie wat vaker in Liempde komt merkt dat het een gewild dorp is. De mensen die er wonen zijn trots op hun dorp. Ooit was het een zelfstandige gemeente.

2.1 Het kransakkerdorp Liempde

Karel Voets is geboren en getogen in Liempde: "De naam van het dorp komt, zeggen ze, van Leem. Er zit heel wat leem aan het maaiveld. (...) Er wonen een kleine 5000 mensen, ik meen iets van 1800 adressen. Je hebt negen buurtschappen in Liempde. Eén van die buurtschappen, of misschien twee, Kerkeind of Keefheuvel, zou je bij dit proces moeten betrekken. (...) Ze hebben goede tentakels."

Figuur 2.1. Liempde als kransakkerdorp tussen de bolle akker en het leemrijke Dommeldal in.

Karel stelt zichzelf voor: Karel: "Ik werk bij het Brabants Landschap. Je hebt twee diensten bij het Brabants Landschap. Eén afdeling betreft het terreinbeheer, het beheer van echte ecologische hoofdstructuur. De bestaande natuurterreinen en het inrichten van de toekomstige EHS. Daarnaast hebben we een dienst coördinatiepunt en landschapsbeheer. Daar zit ik bij. Wij komen bij mensen, boeren en burgers in het buitengebied, in de gebieden die buiten de ecologische hoofdstructuur, de agrarische gronden. Dat kunnen ook gemeenten en waterschappen zijn. Daar maken we complete inrichtingsplannen voor. We kijken ook waar nog geldpotjes zijn. Daarnaast begeleiden we ook vrijwilligers, met namen voor weidevogels, Steen- en Kerkuilen, Zwaluwen en noem maar op."

Hij vertelt: "Liempde is een kransakkerdorp. Deze ligt rond een bolle akker. De kern van Liempde wordt gevormd door een driehoek van straten."

Albert-Jan vult aan: "De Rijksweg heeft de bolle akker afgesneden."

Karel: "De akkerbouwers zaten net tussen het hoge en het lage in, op de rand. Boxtel is meer een baandorp, met veel lintbebouwing."

In Wikipedia staat het volgende hierover: "Een kransakkerdorp is een nederzettingstype dat, meestal in de Middeleeuwen, is ontstaan uit een buurtschap of herdgang, waarbij de boerderijen om een akkercomplex waren gelegen. Ze waren gegroepeerd langs kronkelige wegen die op verhogingen in het landschap lagen. Soms heeft deze weg min of meer een cirkelvorm, soms ook is het een langgerekt, maar bochtig, geheel. Kransakkerdorpen kwamen en komen vooral veel voor in de Nederlandse provincie Noord-Brabant."

"Loop ik vijftig meter verder dan zit ik meteen in de akker."

Arnold van den Broek van de vereniging 'Kèk Liemt', waarover hij verdrop in dit narratief uitgebreid vertelt, benadrukt ook deze karakteristiek: "We zijn een kransakkerdorp en die structuur zie je nog wel. Ik zeg wel eens als ik een groep mensen rondleidt van 'ik sta nu in het centrum van Liemt, rond het Wapen van Liemt, bij het voormalige Raadhuis, maar loop ik vijftig meter verder dan zit ik meteen in de akker.' En dat heb je bij de Kapelstraat idem dito."

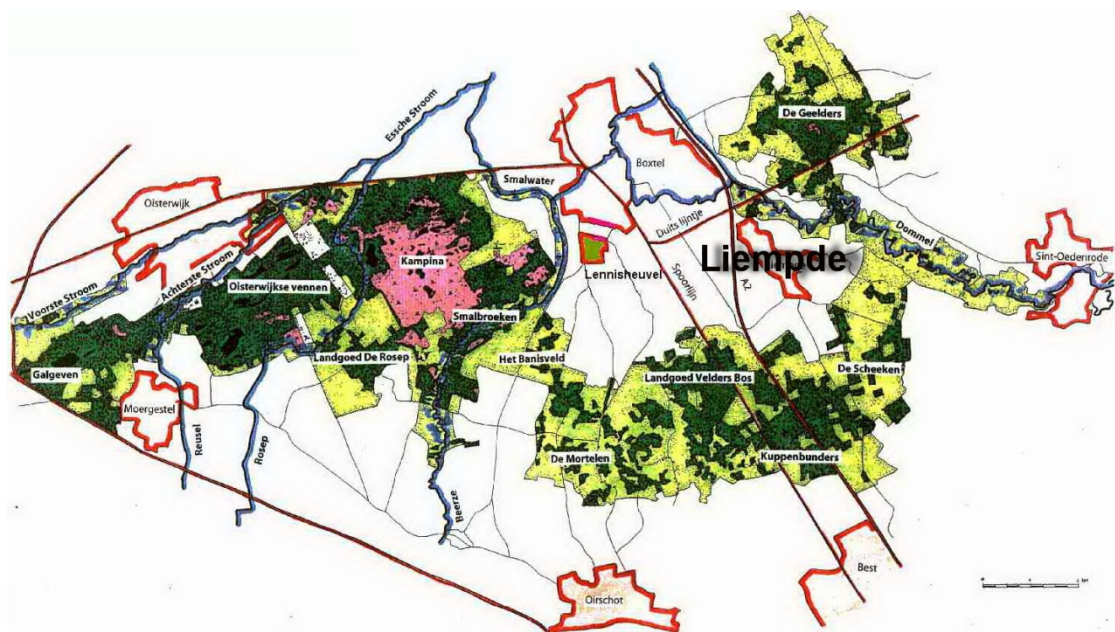
Figuur 2.2. De Salix Alba Liempde. Een Wilg die minder gevoelig is voor de watermerkziekte.

Désiré van Laarhoven die namens SPPiLL in het project zit, vertelt over plannen die worden uitgevoerd in het kader van het project Landschap van Allure. Zowel bij SPPiLL als Landschap van Allure wordt verderop uitgebreid stilgestaan. Zij vertelt: "Er zit 6 à 7 ton voor het centrum van Liemt in. Het gaat erom dat het nog sterker het karakter van een kransakkerdorp krijgt. Het gaat er

tegelijkertijd om de wensen van de inwoners van Liemt mee te nemen: minder vrachtverkeer, minder snelheid van rijden, minder parkeren op sommige plekken, veiliger, mooier verlichting, etc."

Albert-Jan constateert daarbij (in september 2013): "Eén van de prettige bijkomstigheden in Liempde is: alle huizen zijn nagenoeg grondgebonden - er is geen flat of zo - en de meeste zijn zelfs ruim bemeten in de grond. Over het algemeen zijn het vrij flinke kavels. Het dorp is vrijwel geheel voorzien van open verhardingen, klinkerverhardingen en dat soort zaken. Voor een deel gaat het water de bodem in. En het grote probleem is: in de zomer is het droog. De koppen van Liempde, de oude kernen, staan droog."

Rien: Salix Alba Liempde. Die is hier gekweekt, bij een kwekerij in het Groene Woud. De wilg wordt voornamelijk gebruikt voor de klompenmakerij. Laten we wel wezen, de Populier is goed klompenhout, maar de Wilg is beter... taaier, uiteraard warmer in de winter. Dus de oude boeren wilden perse wilgenklompen. Wilgen waren duurder dan Populieren, want ze waren bijna niet te telen. Als je de dikte had om er klompen van te kunnen maken, dan kwam er altijd de watermerkziekte in. De kern van de boom wordt dan aangetast. Hier bij Sanders hebben ze, via Wageningen, hebben ze een Wilg weten te kweken die aanzienlijk minder gevoelig is voor de ziekte.

Figuur 2.3. Liempde als hart van het Groene Woud.

2.2 Relatie met het Groene Woud

Karel Voets vertelt: "Liempde ligt in het midden van het Groene Woud. Jullie project heeft ook een relatie met natuur. Door de inzijging van het water krijg je meer kweldruk. Het draagt eraan bij, maar je krijgt niet meteen een hele verandering." Als regenwater niet in de riolering loopt maar de bodem in, draagt dat bij. Karel vult aan: "Qua natuur is Liempde het hart van het Groene Woud."

2.3 Het eigene van Liemt

Karel legt uit: "In Liempde is de eensgezindheid van belang, de zelfwerkzaamheid. Men is welwillend. De gemeenschapszin is veel sterk dan in Boxtel." Wethouder Peter van de Wiel herkent dat: "Je ziet

het wel vaker in dit soort kleine dorpen: een groot gevoel voor eigenheid. Een Liempdenaar is ontzettend trots dat ie uit het dorp komt en die wil die eigenheid zichtbaar maken en is heel trots op wat ze samen voor elkaar krijgen. Dan is echt een kans. Op het moment dat er een initiatief komt om aan de buitenwereld te laten zien van 'dat kunnen wij samen' dan ken ik weinig dorpen waarbij de mensen de handen zo ineen slaan, want er is een intrinsieke drang om te laten zien van 'dit kunnen wij.'"

Hij illustreert dit aan de hand van een mooi voorbeeld: "Een jaar of twee à drie terug, in december 2010, had je hier het Gazen Huis. Het Glazen huis is bekend. In Liempde waren er twee mensen, prins Carnaval en z'n adjudant, zo 'gek' zou je bijna kunnen zeggen, dat ze zeiden van 'als die mensen in een Glazen Huis gaan zitten, dan gaan wij in een Gazen Huis zitten.' Ze zijn midden in het dorp in de Kiosk gaan zitten, in de winterse kou en sneeuw, en hebben daar dag en nacht, tien dagen, gebivakkeerd. Nou, dat is een happening geweest, dat is ongekend. Die haalden toen bijna 35.000 euro op." Albert-Jan vult aan: "Op een dorp van nog geen vijfduizend inwoners."

Figuur 2.4. Het leugenbankje (liegbenkske) langs De Dommel.

Rien van der Laar komt met een ander voorbeeld: "Er was een wedstrijd wie er het beste kon liegen. Dat was bij het Liegbenkske. Daar staat op 't is nie altied waar wê heerumke prikt.'" Over zijn eigen inbreng vertelt hij het volgende: "Ze hebben een spoorlijn aangelegd, maar de tijden verkeren, want voorbij Veghel is de spoorlijn opgeruimd. Als die spoorrails hebben ze gemalen. Die ijzerslakken die hebben we verwerkt tot Thomas slakkenmeel - ooit van gehoord, Thomas slakkenmeel? - als meststof en die hebben ze over de akkers uitgestrooid."

Albert-Jan realiseert zich het belang van dit eigene van Liempde voor het project: "Via beheer en onderhoud kunnen we ervoor zorgen dat het echt een Liemts systeem wordt. Het moet geen systeem worden van gemeente en waterschap. Het moet iets van ons samen worden."

2.4 Liempde versus Boxtel

De gemeente Liempde is in 2006 in het kader van de gemeentelijk herindeling bij de gemeente Boxtel gevoegd. Dat ging niet zonder slag of stoot. Karel: "Eerst was het vechten tegen Boxtel. Als

gemeenschap wilden we apart blijven, als Liempde. Maar op zich, als je gaat kijken, als je moet kiezen tussen Sint Oedenrode en Boxtel, dan denk ik dat Liempde altijd veel meer gericht was op Boxtel. We hebben in eerste instantie wel hard gevochten tegen Boxtel, maar ik denk nu dat Liempde niet slecht af is met Boxtel... en dat Boxtel ook niet slecht af is met Liempde, andersom ook."

"Ja", beaamt Albert-Jan, "de scherpe kantjes zijn eraf."

Karel: "Ja. Je hebt nog generaties die er moeilijk over doen, maar de animositeit is verdwenen."

*"We hoeven helemaal niet onze kop naar Boxtel laten hangen,
Liempde is van zichzelf een prachtig dorp."*

Désiré van Laarhoven verwijst ook naar de spanningen in het begin: "Toen Liempde bij Boxtel werd ingedeeld, gingen zo'n duizend mensen naar het provinciehuis. Toe het uiteindelijk toch doorging, heeft dat bij bepaalde mensen er diep ingehakt. Ik denk dat het misschien wel een jaar of tien geduurd heeft voordat Liempde echt uit die dip kwam. Misschien is SPPiLL daad wel een beetje een reactie op, zo van 'we kunnen het zelf wel. We hoeven helemaal niet onze kop naar Boxtel laten hangen, Liempde is van zichzelf een prachtig dorp. Er zit veel energie, er zijn vele initiatieven.'

Albert-Jan vertelt: "In Liempde zat geen aristocratie, maar in Boxtel zaten de Heren van Boxtel. Het ontstaan van Boxtel heeft te maken met strategische zaken, zoals doorwaadbare plekken in de Dommel. De Dommel werd destijds ook nog als vaarwater gebruikt."

"Boxtel was van oudsher een arm dorp," zo gaat Albert-Jan verder, "ook als gemeente, en Liempde had altijd geld zat. Ik kan me nog herinneren dat we in de zomer van 1980 een ruilverkaveling voorbereidden en in Liempde kwamen, toen net de fusieperikelen begonnen te spelen, waar we bij het College zaten. Er kwam één opmerking: 'reconstrueer alles, we hebben geld zat. Al het geld moet geïnvesteerd worden, want er gaat geen dubbeltje naar de andere kant.'"

2.5 Het buitengebied en de Dommel

Rien van der Laar spraken we in het huis naast de boerderij waar hij altijd gewoond heeft: "Ik ben geboren in die boerderij hier. Ook mijn vader is daar geboren. Mijn grootmoeder en grootvader zijn hier gekomen in 1896. Er zit nu de vierde generatie op. De geschiedenis van de familie van der Laar hier gaat al terug tot 1632." Over de Dommel zegt hij: "De Dommel is de meest ongeschonden rivier van Nederland."

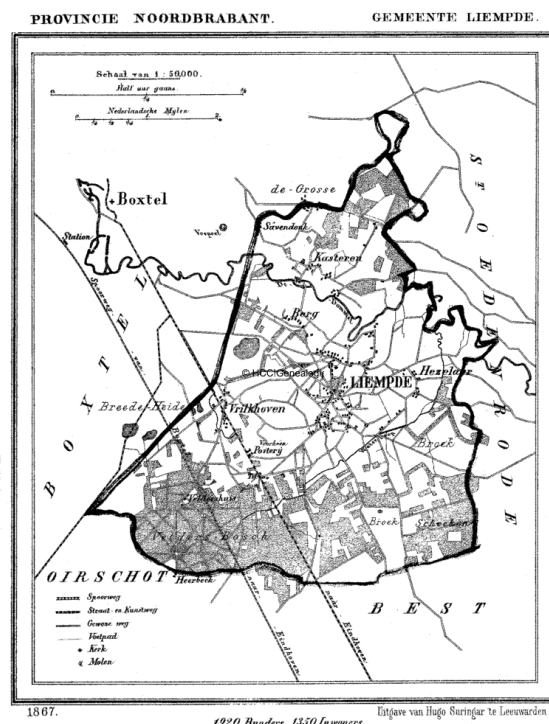
Desalniettemin vertelt ij: "In de jaren '50 zijn de beekdalen hier geëgaliseerd, met subsidie, door de Dienst Uitvoerende Werken - de DUW. Als je vroeger in de WW kwam, dan moest je daarvoor werken. Anders kreeg je geen uitkering." Maar het is altijd een bijzonder gebied gebleven. Er staan veel bomen: "Stagiaires hebben een inventarisatie gemaakt van hoeveel bomen er hier in Liemt staan, Populieren dan. Daar sla je echt van achterover. Een bos kon men niet tellen. Maar alleen in bermen en dergelijke loopt het al in de duizenden. In het Groene Woudgebied staan - buiten de bossen - ongeveer 200.000 Populieren."

3 Geschiedenis

Je moet de geschiedenis kennen om het heden te begrijpen en de toekomst vorm te geven, zo wordt wel gezegd. Wat uiteindelijk gaat gebeuren in Liempde is sterk verankerd met haar geschiedenis.

3.1 Van zandpaden met sloten naar klinkerwegen en riolering

Rien van der Laar woont buiten Liemt, nabij de Dommel: "Vanaf 1953 is deze weg verhard. Daarvoor was het zo'n ontzettend slechte weg. Dat waren karrensporen, onmetelijk diep, met een fietspaadje erlangs. Als het in de maand april - mei - begon te drogen, dan kwam de DUW met de karsporenslechter. Dan haalden ze het aan. Daarna kwam er een boer die het afwerkte en dan was het weer vlak. (...) In 1953 kwamen er klinkers in. De mensen waren heel blij. Ze waren geregeld door de burgemeester, die toen nog alle portefeuilles beheerde, zo ook Openbare Werken. Die had een partij afgekeurde klinkers op de kop getikt, die waren zo krom. De stratenmaker zei: 'die klinkers zijn zo krom, dat de honden erop staan te blaffen.' Je kon er niet met de fiets overheen, want dan vielen de banden ervan af. Het was een verharde weg van drie meter breed. Met paard en wagen konden we nu in het dorp komen... met droge voeten."

Figuur 3.1. Kaartbeeld uit 1867.

De verharding is een geleidelijk proces geweest. Rien vervolgt: "De Nieuwstraat, de huidige Nieuwstraat, is pas in 1947 verhard. Daarvoor ging je door de Kapelstraat, want die was wel verhard. Die was in 1903 al verhard."

Rien over het buitengebied: "Vroeger hadden we geen riolering. Vanaf 1986 pas. In november 1986 is hier riolering gekomen. Ook gas. We hadden daarvoor een eigen afvoersysteem, via een put onder de oprit. Ja, daar was het ook nogal eens nat."

Gelukkig zijn er veel foto's aanwezig, zo maakt Arnold van den Broek duidelijk: "We hebben ook foto's in ons bezit over de aanleg van de riolering, begin jaren '60. Er zijn in de jaren '30 zelfs luchtfoto's gemaakt."

Rien: "Ik zal je vertellen, als ik terug ga tot m'n jeugd, het schooltijdperk, dan weet ik nog hoe vroeger de melkwagens reden, naar de melkfabriek waar nou cafetaria De Vuurput is, vlak bij het gemeentehuis, daar was de melkfabriek tot 1951. In 1951 is de boterfabriek, zoals ze deze noemden, gesloten en toen moest de melk naar Boxtel worden gebracht."

Ook in de grondposities is veel veranderd. Karel Voets vertelt: "Brabants Landschap heeft heel wat bezittingen rondom Liempde. De zwaarste relatie die we gehad hebben, betreft de verkoop van de gemeentebossen. Die zijn naar het Brabants Landschap gegaan, destijds. De gemeente Liempde had heel wat bossen en er moest een sporthal gefinancierd worden. Met de verkoop van de bossen is de sporthal gefinancierd."

3.2 Kèk Liemt

Arnold van den Broek is voorzitter van een soort heemkundevereniging: "Dat is Kèk Liemt. 'Kijk naar Liempde,' betekent dat. Dat is ontstaan in 1974, dus we bestaan volgend jaar veertig jaar. Naar aanleiding van het 100-jarige bestaan van de fanfare Concordia. Die is in 1874 ontstaan omdat er iemand jarig was en die werd 100 jaar, in de Hezelaar. Ze wilden toen wat met muziek, maar ja, er was niks. Ze brachten dorpsbewoners met instrumenten bij elkaar en die zijn een serenade gaan spelen. Uiteindelijk is daar de fanfare uit opgericht. En laat nou net 100 jaar later ook weer iemand 100 jaar worden die toevallig in datzelfde huis woont waar 100 jaar geleden ook die 100-jarige woonde. Toen is aan een aantal mensen gevraagd van 'goh, zouden we niet rond die fanfare en die verjaardagen een tentoonstelling opzetten over hoe Liemt er vroeger uit heeft gezien?' Dus 'Kèk eens naar Liemt.' Een groepje heeft toen een tentoonstelling rond die jarige mevrouw en de fanfare gemaakt in de zomermaanden mei en april en uiteindelijk is in december de stichting opgericht. Die stichting bestaat op dit moment uit zo'n twintig leden en is dus geen heemkundevereniging die bij wijze van spreken een paar honderd leden heeft, lezingen verzorgt, een uitje verzorgt en dat is het dan. Nee, wij zijn een doe-club."

"Nee, wij zijn een doe-club."

"Wij hebben, "zo gaat Arnold verder, "in het verleden nogal wat boeken uitgegeven en brochures over Liemt, over vroeger, en we hebben een nogal uitgebreid archief. Daarnaast hebben we allerlei structuren. Begeleide wandel- en fietstochten organiseren wij, over cultuur- en natuurhistorie. Vaak doen we dat in samenwerking met de natuurwerkgroep. We hebben een actieve archiefgroep die bezig is met allemaal vragen die wij krijgen, onder andere als het gaat om archeologische onderzoeken bij bouwpercelen en dan wordt aan ons gevraagd van 'goh, hoe zit dat?' Daar zitten we wel over na te denken, want er zijn dure bureaus die de opdracht krijgen van de gemeente om van alles uit te zoeken, die komen bij ons, wij leveren aan, zij beuren de centen en wij niet. Ja, zo gaat dat. Dat vind ik niet terecht, dus daar gaan wij wat aan doen. We hebben ook een actieve club die inventarisaties maakt van ons fotomateriaal. We zijn nu bezig met de fotobank Noord-Brabant. Ze hebben gesteld dat foto's in fotobank Noord-Brabant moeten gedocumenteerd zijn, dus we moeten de data weten en we moeten weten van 'wie staan erop?' We hebben heel veel foto's in ons archief,

in het verleden door Jan en alleman verzameld, moor oog door Roger van Laere, een oude huisarts bij ons, die nogal eens thuiskwam bij mensen, natuurlijk. Hij is nog steeds lid van de stichting. Hij schreef verhalen op en maakte foto's, maar van 'archief' had hij nooit gehoord. Op een gegeven moment kregen wij zijn collectie... duizenden foto's. Maar daar zit totaal geen lijn in. Een clubje is daar flink mee bezig om de foto's te rubriceren.

Figuur 3.2. De Kiosk in het Concordiapark, centraal in het dorp.

Arnold: "We kunnen ook een beroep doen op mensen die freelance aan ons verbonden zijn. We hebben een oud-reclametekenaar en als we zeggen van 'goh, we moeten iets hebben, kun je wat maken?' dan doet hij dat. We hebben een fotograaf die als we zegen van 'we zouden daar graag een aantal foto's van hebben' dan gaat hij daar naartoe. Die is dus geen lid van onze club, maar maakt wel hele mooie foto's en hoort er in wezen ook echt bij."

Arnold: "We zijn nou bezig - dat is pas volgend jaar juli klaar - om een oude maquette die begin jaren '70 gemaakt is te herstellen, zodat we de structuur uit 1832 kunnen zien. Volgend jaar, bij ons veertigjarig jubileum, wordt hij in volle glorie vertoond."

3.3 Landinrichting

Rien van der Laar is decennia lang actief geweest in diverse organisaties: "Ik ben begonnen in 1973 als secretaris van de plaatselijke NCB, de Boerenbond, later ZLTO. In 1982 ben ik in het bestuur gekomen van de Rabobank, ..." Rien vervolgt: "En ja, ge zit in de Boerenbond en ge bent daar actief bezig, als secretaris. Daardoor heb ik alle bedrijven leren kennen. Ik ken alle bedrijven uit Liemt, en uit Boxtel inmiddels ook, en ver daarbuiten vanwege de ruilverkaveling."

Rien: "Ik ben in 1990 in de Raad gekomen, in een plaatselijke partij. Ik heb in Liemt zes jaar mee gehobbeld tot aan de herindeling bij Boxtel in januari 1996 en tot 2006 heb ik in Boxtel in de Raad gefunctioneerd. Dis ik heb zestien jaar Raadswerk gedaan."

Rien: "Toen ik in de Boerenbond zat, kwam de ruilverkaveling eraan, de ruilverkaveling St. Oedenrode, de grootste van Nederland, tot heden toe. Het was de eerste in het kader van de nieuwe landinrichtingswet uit 20 oktober 1985. Dat wil zeggen dat er integrale doelstellingen kwamen, dus niet alleen de landbouwstructuur verbeteren, maar ook de versteviging van natuur, landschap, recreatie, waterhuishouding niet te vergeten en dan nog een zeer belangrijk punt: de cultuurhistorische waarden.

"Ik heb dat ter harte genomen,"zo gaat Rien verder: "De ruilverkaveling was voor mij een stuk levenswerk. Ik groeide er in en ben begonnen met vrijwel geen kennis. Je moet een bepaalde interesse hebben, of kweken, om het te kunnen doen. Mijn hele ziel en zaligheid heb ik erin gelegd. Dat was echt veel werk. Vooral de plantoedeling, de wensen van iedereen... je was de hele dag van huis. Mijn zoon was weliswaar thuis, maar die werkte ook parttime bij een loonbedrijf. Ik ben menig keer thuis gekomen van het landinrichtingskantoor en dan moest er gewerkt worden. Dan moest er gevoerd worden, de koeien moesten worden gemolken, vlug staandebeens eten - anders haal je het niet - en dan moest je om half acht in een commissie- of Raadsvergadering zijn. Dan moest die knop helemaal om."

Figuur 3.3. Liempde, 1995

4 Vraagstukken in en rond Liempde

Liempde scoort qua woon- en leefklimaat hoog. Toch zijn er altijd mogelijkheden voor verbetering. Er spelen wel enige problemen. En waar het water betreft, echte problemen ontstaan pas als de intensiteit van de buien toeneemt. De bui van 27 juli 2013 toont dat er weinig rek zit in het rioolstelsel van Liempde. Maar er speelt meer.

4.1 Wateroverlast

Albert-Jan Vester vraagt aan Rien van der Laar: "Hebben ze vroeger ooit wateroverlast gehad in het oude dorp?" Rien antwoordt: "Nee, maar nou hebben ze last van riolering, hoor ik, dat het water niet snel genoeg weg kan." Riolering aanleggen en vervolgens sloten dempen heeft geen positieve invloed gehad.

Figuur 4.1. Vooral bij de oudere panden gaat het regenwater vanaf de dakgoot niet direct de riolering in.

Hans Mols, rioleringsdeskundige bij de gemeente Boxtel, vertelt over een recente ervaring: "We hebben net een leuke bui gehad, op 27 juli."

Henri van Wylick, van het waterschap, vult aan: "Op zaterdagavond."

Hans: "Dat was niet alleen in Liempde. Die beroemde bui in Weert was een paar dagen eerder. Weert is diezelfde dag ook weer getroffen, heb ik begrepen. Toen is hier voor Boxtelse begrip is er flink neerslag gevallen, ongeveer 25 millimeter in een kwartier tijd. Dat heeft op diverse plekken, waaronder ook Liempde, tot de nodige overlast geleid. Ik heb wel wat foto's van mensen gekregen. Iemand op het Looeind heeft mij wat foto's gestuurd."

Hans: Water op straat is opgetreden, maar ook wateroverlast in woningen, waarvan ik vind, omdat ik persoonlijk ben wezen kijken, dat 'als je je eigen perceelsriolering op orde gehad, dan had je die overlast niet gehad.' Daar heb ik die mensen wel in geadviseerd, hoe ze dat kunnen verbeteren.

Hans: Ik heb geen totaalbeeld van wat er allemaal is gebeurd. Sommige mensen maken het voor de zoveelste keer mee en reageren misschien al niet eens meer. Ook het feit dat het om half één 's nachts geweest is, hebben sommige mensen het ook helemaal niet geconstateerd, omdat het water de volgende morgen alweer weg was.

"Nou hebben ze last van riolering."

Hans vervolgt: "Wat dat betreft is het punt wel dat je voor jullie project een goed moment hebt, omdat ze het nog vers in hun koppie hebben zitten."

Henri vertelt: "Eigenlijk was het al zondagochtend. Ik kwam net terug van een terras aan de Maas. Daar werden we weggestuurd want er kwam een zware bui aan. De eigenaar zei van 'ik ga inpakken' want met z'n mobiel had hij het gezien 'binnen een kwartier gaat het hier zwaar regenen.'"

Hans: "Het is niet te vergelijken met de bui die in Weert gevallen is, en in Nuenen, bijvoorbeeld. Wij zaten nog net gunstig."

4.2 Andere vraagstukken

Karel Voets, die ook in de Raad zit, weet goed waar mensen het over hebben: "De toegankelijkheid, dat speelt heel erg in Liempde. We hebben heel veel klinkerweggetjes, en trottoirs. Als iemand ouder is en een rollator heeft, die dribbelt over een trottoir. Dat is helemaal geen pretje. Dat is wel een belangrijk gegeven."

Karel benadrukt dat er een dilemma is: "Op zich begrijp ik wel dat het wegdek in Liempde een cultuurhistorische waarde heeft. De mensen snappen ook wel dat niet overal van die vlakke bitumenwegen kunnen komen. Dat tast het karakter van het dorp aan, natuurlijk. Dat is logisch. Ze beseffen dat wel. Alleen, er is wellicht ergens een tussenweg. Dat zou je wel mee kunnen nemen."

"De jeugd kan moeilijk terug naar Liempde."

Dan is er ook nog overlast van doorgaan verkeer, maakt Karel duidelijk: "Dat speelt bij mij in de buurt. Ik heb er zelf niet zoveel last van. Maar het doorgaand verkeer is wel een probleem. Als er op de A2 files staan, dan kun je dat bij ons wel merken. Daar hoor je de mensen weleens over, dat het verkeer . Het is geen echte sluiproute... het is meer fileomzeiling. Zeer tijdelijk. Het doorgaande vrachtverkeer is veel minder geworden, vind ik."

"Ook van belang zijn de bouwlocaties," gaat Karel verder: "Er wordt niet veel gebouwd. De jeugd kan moeilijk terug naar Liempde. Ze hebben wel een project: slim bouwen. Dat is voor de jeugd. Dat is gestart, maar volgens mij mag het wel wat meer worden."

Andere punten: "Het voorzieningenniveau is op peil, maar dat moeten we wel in de gaten houden. Er staat druk op. (...) En de gemeentelijke stortplaats is weggegaan. Daar hebben we veel heibel over gehad, maar daarover hoor je nu niets meer."

Ook Arnold van den Broek noemt het wegdek: "De mensen klagen hierover. Het is niet zozeer de wegenstructuur, maar wel de vormgeving en het onderhoud daarvan. Er wordt veel met bomen gedaan, en dergelijke."

Albert-Jan: "Het gaat hier om gebakken verhardingen en voor de minder mobiele mensen is dat een probleem."

Arnold: "Ja, voor mensen met scootmobielen en rolstoelen is het een probleem. Ik heb zelf een tante met een rolstoel en ik heb daar zelf een keer in gezeten, en echt, daar word je niet vrolijk van. Dan wil je echt meteen uit de rolstoel. Nou, eenmaal is die structuur zo en je kunt daar heel weinig aan doen... je kunt er weliswaar asfalt overheen leggen, maar dat is nou ook net weer niet de bedoeling."

Govert: "De klinker bepaalt in belangrijke mate het karakter van het dorp?"

Anold: "Correct. Daar is destijds ook bewust voor gekozen."

In het gesprek met Désiré van Laarhoven van SPPiLL geeft Albert-Jan aan: "Vrachtwagens mogen er formeel niet komen, maar daar betreft het 't nationale handhavingprobleem."

Govert: "Ze hebben dus wel een alternatieve route?"

Désiré: "Ja. Die is er gewoon."

Albert-Jan: "Maar je hebt de gebruiksroute en die lijkt veel korter dan de alternatieve route. Die lijkt langer. Het is nu de kunst om de gebruiksroute van zoveel voorzieningen te voorzien dat daardoor de reistijd tussen de twee punten over de oude route langer lijkt dan over de verplichte route."

"Er zijn iets van duizend ideeën ingebracht en die zijn allemaal gerubriceerd."

Désiré vertelt over een inventarisatie van ideeën bij bewoners: "'Liemt in Uitvoering' liep al langer en daarvoor zijn destijds al de wensen van de inwoners geïnventariseerd. Dat hebben we vorig jaar december gedaan. Er zijn iets van duizend ideeën ingebracht en die zijn allemaal gerubriceerd. We hebben daarbij de ondersteuning van Arcadis, omdat wij een subsidie van de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij hebben aangevraagd. Zij hebben ons zeer goed geholpen. Ze hebben ze verwerkt op wensenkaarten. Er zijn project uit voorgekomen. Bijvoorbeeld op het plein waar zo'n put staat, het is de bedoeling dat dit plein autovrij wordt. Zo zijn er acht à negen projectgebieden aangewezen. Daar hebben ze ideeën voor uitgewerkt, met gewenste profielen, en daarmee gaan we in november of december weer terug naar de bewoners. We hebben er ook foto's bij gehad van vroeger, via Kèk Liemt, en dan zie je dat het wegprofiel van geven tot gevel bestaat uit zand, met een karrenspoor. Het idee is om zo'n profiel te kiezen dat het lijkt alsof het één geheel is. Dat zijn dingen die Arcadis nu uitgewerkt heeft. Daar zitten wel mogelijkheden in om met water een combinatie te maken."

5 Samenwerking

Er wordt al veel samengewerkt, in Liempde. Wat dat betreft is er een vruchtbare aarde voor een watercoalitie. Een er lopen diverse trajecten rond landschap en leefbaarheid waarop met water goed kan worden aangehaakt. Een belangrijke daarvan betreft 'Landschap van Allure.'

5.1 Landschap van Allure

Arnold van den Broek attendeert ons op Landschap van Allure: "Er liggen plannen om herinrichtingen te gaan doen. Dat is Landschap van Allure." Wethouder Peter van de Wiel weet hier veel over te vertellen: "Landschap van Allure... even heel kort. De provincie Noord-Brabant heeft een paar miljard euro geld gekregen door het verkopen van Essent. Ze hebben daar een potje van gemaakt, waarvan ze een deel besteden. Ze hebben 58 miljoen euro beschikbaar gesteld in Brabant om natuur en landschap te versterken, wel op basis van vier pijlers: het moet innovatief zijn, er moet burgerparticipatie bij zijn, er moet een verdienmodel in zitten - we moet niet geld in natuur en landschap stoppen en over twee jaar zitten met het probleem van het onderhoud; het moet zich structureel zelf kunnen onderhouden en terugverdienen - en natuur en landschap moeten fors versterkt worden. Daaraan moet het besteed worden. Er zijn programma's ingediend. Wij hebben hier met de omgeving ook meegedaan. De provincie heeft gezegd: het moeten grote projecten zijn met echte allure, anders wordt het niet gehonoreerd. En wij zijn twee maanden geleden in de prijzen gevallen. Er zijn vier projecten geselecteerd, waarbij we met honderden projecten zijn begonnen. We hebben nu dertig miljoen euro om te besteden en dat is voor zo'n omgeving als hier, in het landschap en dat in deze tijd, een geweldige investering."

"Het thema water. We hebben gezegd van 'goh, kunnen we met water een verbinding van allure maken?'"

Er volgt nu een tweede tranche voor Landschap van Allure en daar vertelt Peter: "Het thema water. We hebben gezegd van 'goh, kunnen we met water een verbinding van allure maken?' (...)
Vanmorgen hebben we het gesprek gehad - zo vers is het - met de projecttrekker van de gemeente van 's-Hertogenbosch om te kijken of deze enthousiast is. Die is enthousiast geworden. Wat wij hebben gezegd is, we gaan niet meer met kneuterprojectjes beginnen, met een boerderijtje hier opknappen, en daar, maar het worden echte grote projecten. Het zal een hels karwei worden om rond te krijgen. Wat wij willen gaan doen is de grote bedrijven benaderen voor de financiering, dus we gaan Heineken uitnodigen, Bavaria, de watergebruikers. We hebben Rabo datacenter hier in Boxtel zitten om na te gaan of het water dat daar gebruikt wordt om te koelen - 200.000 m3 per jaar - kunnen gebruiken om natuurgebied Campina, dat helemaal aan het verdrogen is, van water te voorzien."

Peter vervolgt: "Dat is de gedachte. Voor multinationals, grote bedrijven, gaan we hier binnenkort een bijeenkomst organiseren en kijken of we ze ook warm krijgen. En als het wat is moeten ze onder stoom en hoge druk in twee maanden tijd met projecten komen. (...) De verbinding is water. (...) Je kunt ervoor zorgen dat ze duurzaam en effectiever met water omgaan, dat er geld mee verdiend

wordt en dat het geld dat ermee verdiend wordt in een landschapsfonds gestopt wordt, waarmee je landschap kunt aanleggen of onderhouden.

Désiré van Laarhoven is nou betrokken bij dit proces: "We zijn met het plan dat we hadden voor Liempde naar Landschap van Allure gestapt. Daarvoor is het plan wel uitgebreid, want alleen het aanpassen van een centrum past niet binnen de ambities van Landschap van Allure. Het is dan te weinig landschap. Het is nu een plan met drie deelgebieden: het centrum, het overgangsgebied en het buitengebied, waarbij de kern van het verhaal is om in Liempde het karakter van een kransakkerdorp te versterken... en daar passen die sloten ook bij. Uiteindelijk vallen we nu onder 'het kloppend hart', veertien projecten, en is toegekend door Landschap van Allure. Dat betekent dat het project in Liempde een omvang kent 3,1 miljoen euro, waarvan 1,1 miljoen van de provincie. De gemeente geeft 9½ ton en de rest halen we lokaal uit andere fondsen."

Figuur 5.1. Beeld van het centrum van het dorp.

Eén van de projecten, zo gaat Désiré verder, "betreft het opknappen van een boerderij hier in het centrum. Deze staat naast een café en was daardoor moeilijk verkoopbaar. Het is een rijksmonument en is in tamelijk vervallen staat. Het wordt een informatiecentrum, een bezoekerscentrum. Dan werkt de aanwezigheid van een café eraan eerder versterkend."

Désiré: "Wat er ook in zit en een relatie met water heeft, is dat we tien waterputten gaan realiseren, op erven en boerderijen hier in het centrum of net aan de rand, wellicht ook openbare ruimte. (...) Langs het water gaan we hooilanden realiseren, in combinatie met de nieuwe woonwijk die er moet komen."

5.2 Over SPPiLL

Peter van de Wiel vertelt: "In dat project voor de eerste tranche, waarvoor we gehonoreerd zijn, is SPPiLL een hele grote partij. Dat is een super fanatieke enthousiaste goed georganiseerde club. Als er

een club iets voor elkaar krijgt, dan is dat SPPiLL. Als ik jullie hoor praten over water, dan is dat innovatief, ..."

Karel legt uit: "SPPiLL is een soort leefbaarheidsproject. Zij werken op innovatieve wijze samen met de gemeente. Ze nemen taken over van de gemeente. Het stond vorige week in de krant, het werd als een echt goed voorbeeld gesteld. Er zitten nu ook professionele krachten bij SPPiLL, die hebben ze ingehuurd. Ze nemen dingen van de gemeente over en werken goed samen met de ambtenaren." Albert-Jan vult aan dat een correcte uitspraak van SPPiLL belangrijk is: "Maak er geen spél van, want dat heeft in Brabant een hele andere betekenis... buikloop."

Figuur 5.2. "Op Liemt gemunt."

Désiré van Laarhoven spreekt in dit narratief namens SPPiLL: "Het is ontstaan uit de OVL. In 2009 heeft de Ondernemers Vereniging Liempde (OVL) een Masterplan opgesteld. Ze zagen een terugloop in vooral het winkelbestand in Liempde: supermarkt, bakker, slager, groenteboer, ... Er waren enige winkels verdwenen. 'We moeten iets doen om het voorzieningenniveau op peil te houden.' Een andere opdracht is om een driehoeksverband te maken tussen ondernemers, inwoners en verenigingen. De leefbaarheidsdriehoek is die toen genoemd. Op basis van het Masterplan is een actieplan gemaakt in twee fasen. Fase 1 is erop gericht om de saamhorigheid binnen Liempde te versterken. De eerste jaren is daar nadrukkelijk op ingezet. Er zijn drie dingen gedaan: er is een systeem ingevoerd met muntjes - dat heet 'op Liemt gemunt' - en dat betekent dat als je boodschappen gaat doen bij de slager voor elke tien of vijftien euro die je uitgeeft een muntje krijgt, een plastic muntje. Deze vertegenwoordigt een waarde van vijftien centen. Hiervan gaan drie centen naar de organisatie en twaalf centen krijgt de vereniging die gekoppeld is aan de bak waarin de mensen het muntje doen. Er staan rekken in de winkel en mensen kunnen zo hun eigen vereniging kiezen. Ze kunnen kiezen uit bijna alle verenigingen die Liempde rijk is. Het muntje is dus niet voor jezelf, maar voor de vereniging. Het afgelopen jaren is er tussen de 80 en 100 duizend euro naar de verenigingen gegaan. De tweede actie van de eerste fase is om 'Liemt in het licht' te zetten. Dat gebeurt vanaf half november tot eind januari. Dan hangt het hele centrum vol LED verlichting. Dat is

vorig uitgebreid tot nu met elkaar acht kilometer verlichting. Dat zorgt ervoor dat de sfeer in de donkere wintermaanden leuk is. Er wordt ook een kerstmarkt aan toegevoegd als derde activiteit. Vorig jaar heeft een inwoners van Liemt het initiatief genomen tot een kerststallenroute. Het loopt nu al een aantal jaren en je ziet dat de mensen enthousiast worden."

"Een deel van het benodigde geld wordt door de ondernemers zelf op tafel gelegd en een deel komt van subsidies."

Désiré vervolgt: "Fase 2 staat voor het promoten van Liempde als gastvrij hart van het Groene Woud, met als doel om mensen van buitenaf hier naar Liempde te krijgen en ervoor te zorgen dat ze euro's achterlaten, bij winkels en ook recreatieve bedrijven, zoals de horeca. Daar is ook weer een apart plan voor gemaakt, met vijftig acties. Een aantal daarvan is al uitgevoerd. Een deel van het benodigde geld wordt door de ondernemers zelf op tafel gelegd en een deel komt van subsidies. Dan krijg je een dusdanige omvang, vooral omdat we kansen zagen met het Landschap van Allure, het subsidieprogramma van de provincie. We zeiden tegen elkaar van 'dat moet door een stichting beheerd worden, anders gaan we geldstromen verwarren.' Toen is SPiLL, vanuit de OVL, en dat staat voor Stichting Promotie Projecten in Leefbaar Liempde. Vanuit daar is het grote project opgestart, 'Liempde in Uitvoering', waarbij het met name gaat om het centrum van Liempde. Het gaat erom dit gebied gastvrij te maken. Het gaat erom dat Liempde als hart van het Groene Woud ook fysiek gastvrij wordt, dat als je er met de fiets langs rijdt dat je echt zegt van 'ik wil hier stoppen'.

Désiré geeft aan: "Nog niet iedereen weet wat SPiLL doet. We hebben door studenten daar een onderzoek naar laten doen en dan blijkt dat een aantal acties wel gelieerd worden SPiLL, maar bijvoorbeeld niet voor 'Liemt in Uitvoering.' We moeten nog flink aan de bak voor communicatie."

Désiré maakt duidelijk dat er nog wel een inspanning nodig is: "Winkels blijven een zorg, omdat je mensen houdt die hun inkopen in Boxtel doen. Je kunt ze niets verplichten. (...) Het hangt ook wel van de ondernemer af. We hebben nu een Coöp hier en die doet naast acties ook nog andere leuke dingen. En als ik het zo inschat doet hij het niet onaardig. Er zit een stijgende lijn in, zelfs. Het liefst willen we vanuit OVL een concentratie aan winkels krijgen, maar nu is het: hier is de Coöp, daar is de slager en daar is de groenteman. Als ze bij elkaar zitten, kunnen ze elkaar versterken. Dat krijg je niet zomaar voor elkaar."

5.3 Samen werkende mensen

Karel Voets van het Brabants Landschap vertelt: "Soms, terplekke, hebben we weleens een samenwerking. Bijvoorbeeld bij de uitkijktoren 't Meulke. Dat is in het Dommeldal. Daar hebben we met SPiLL samengewerkt... In de winter hangen hier allemaal lampjes in het Liempdse. Er was nogal commentaar dat daardoor meer stroom verbruikt zou worden. Dat hebben ze gecompenseerd in een soort aanplant... een haag, een vlechthaag, een bosje. En dat soort dingen gebeurt wel. We zijn nu ook in overleg met bijvoorbeeld de Hultshoeve. Dat ligt net in de gemeente St. Oedenrode. Dat wordt belevingsplek, maar we willen dat wel combineren met een ommetje door Liempde. Er zijn wel samenwerkingen, maar er liggen geen zware wensen van het Brabants Landschap.

Henri van Wylick van waterschap De Dommel geeft aan: "Wij willen graag gebiedsgericht werken, en de kennis die we hebben van een gebied inbrengen in bepaalde initiatieven. In die zin is dit een mooie insteek om ook eens te proberen en te ervaren van: hoe kun je dat doen? Waar loop je tegenaan? Wat voor positie neem je daarbij in? Ga je als waterschap aan de voorkant meteen eisen stellen of ga eerst maar eens kijken wat er gebeurt en ga daarna maar eens na welke draai we eraan kunnen geven. We gaan dan minder vanuit het normatieve en meer van wat speelt er in de omgeving. Wat kun je als waterschap hierin betekenen?"

"Ik realiseer me goed," vervolgt Henri, "dat we maar op één deelgebied zitten. Je hebt het ook over cultuurhistorie, leefbaarheid, allerlei zaken die in dit proces een rol spelen."

Figuur 5.3. De uitkijktoren 't Meulke, in het Dommeldal.

Désiré benoemt het belang van beheer en onderhoud: "We proberen het beheer en onderhoud door vrijwilligers te laten doen, maar ook al een stukje aanleg en realisatie. Als je het bijvoorbeeld hebt over die boerderij, dan staat daar een bedrag voor dat je kunt uitgeven aan een aannemer en professionele krachten, maar ook de inzet van vrijwilligers. En ook mensen die je inzet van de WSD."

Wij vroegen aan Désiré welke bedrijven meewerken in SPPiLL. Zij antwoordt: "De horecabedrijven zijn op directe wijze betrokken. En recreatieve bedrijven. Je hebt een klein hotelletje hier, vooral bed & breakfast, een camping, een manege."

Albert-Jan: "Via het OVL zitten ook de andere bedrijven erin?"

Désiré: "Ja. Als je het over OVL hebt, die hebben 185 leden."

Albert-Jan: "Daar zitten alle bedrijven in Liempde bij?"

Désiré: "Nee, het zijn er een stuk of driehonderd, of zo."

Albert-Jan: "Maar veel éénpittertjes?"

Désiré: "Ja. Maar er is veel variatie. Er zijn garagebedrijven, aannemers, agrariërs, loodgieters, etc."

Govert: "En de jeugd?"

Désiré: "De jeugd is wel betrokken bij het vragen van ideeën voor het centrum. We hebben ook speciale acties gehad op de basisscholen en de bij de fietsende jeugd naar Boxtel toe, met enquêtes, om hun ideeën binnen te krijgen."

Arnold attendeert ons nog op een extra organisatie: "Hebben jullie ook contact met de Lokale Agenda 21? Dat is een actieve club in Boxtel. (...) Ze zijn praktisch ingesteld. Niet alleen praten, maar ook doen."

Samenwerking vraagt om dialoog, voorbij de papieren wereld, dat illustreert Hans Mols, die als rioleringsdeskundige geconfronteerd wordt met beelden die gewoonweg niet kloppen: "Je hebt soms dat iemand iets roept en dat iedereen dat vervolgens napraat. Dat heb ik in Boxtel net ook alweer meegemaakt. Iemand zei: 'wij zitten hier op een eind.' Ik pak de tekening erbij en concludeer 'nee, u zit niet op een eind. Er is een verbinding met die straat.' 'Ja, maar er is ons altijd verteld dat we op een eind zitten!' En nu weet ik, de tekening is niet heilig. Dus ik stuur Piet en Gert naar buiten van 'ga eens even kijken jongens of die verbinding er is.' En ja hoor, die zit er. Kijk. Check. 'Nee mevrouw, we hebben gekeken, hij zit er.'" Door de blik te hebben op de praktijk in plaats van op de theorie, kun je misverstanden effectief uit de weg ruimen.

5.4 Schone Paden

Albert-Jan is nauw betrokken bij het project Schone Paden. Hij vertelt hierover: "Dat beheer en onderhoud moet je dus niet overhevelen naar de overheden. Daar hoort het niet bij thuis. Je zou het bij de particulieren moeten laten, waarvan sommigen, misschien wel iedereen, zullen zeggen van: moet ik dat nou wel doen. Dan kun je met het verhaal van de Schone Paden met de mensen uit de gemeenschap eens kijken of je tot bepaalde constructies kunt komen. Als je het dan zo bij elkaar pakt, dan zou de kern van de aanpak in Liempde kunnen zijn: hoe kunnen we er met z'n allen voor zorgen dat een druppel water die er valt er zo lang mogelijk over doet om niet in het riool terecht te komen."

Brabander neemt het over van gemeente

VAN ONZE VERSLAGGEEFSTER MARJON BOLWIJN – 26/08/13, 00:00

Waar de gemeente zich uit geldgebrek terugtrekt, nemen burgers in Brabant het heft in handen. 'De bomen groeien niet meer tot aan de hemel. Wij moeten het zelf oppakken.'

BEST/OISTERWIJK - Lege blikjes, plastic zakken, maar ook kapotte autobanden en soms wasmachines belanden in bermen en sloten van het Groene Woud, het groengebied van 35 duizend hectaren tussen Eindhoven, Tilburg en Den Bosch. De gemeentewagens rijden niet meer wekelijks langs om zwerfvuil op te ruimen, de afvalbakken bij bankjes en langs wandelpaden zijn weggehaald. Bezuinigingen.

Figuur 5.4. Volkskrant, 26 augustus 2013

Albert-Jan: "We koppelen het ook aan het [Rural Alliances](#) verhaal. Als we daar voorzieningen gaan aanleggen, dan moeten die ook beheerd en onderhouden worden. In dat kader hebben we ook heel nadrukkelijk gezegd van: we zouden de bekende 'mensen met een rugzakje' heel nadrukkelijk in beeld kunnen krijgen en zorgen dat het beheer ook gaat plaatsvinden. Het wordt dan vanuit de gemeenschap meer gedragen dan als wij en het waterschap dat zouden doen."

6 Water

Gemeente en waterschap zijn al actief bezig met het in samenwerking verbeteren van de waterhuishouding. Daarbij wordt steeds duidelijker dat de focus bij het zoeken naar berging voor overtollig regenwater niet gezocht moet worden in de riolering. Kan het oude slotenstelsel enigszins in ere worden hersteld? Waterbeheer is meer dan het verminderen van wateroverlast. Water is een waardevolle grondstof.

6.1 Het vigerende waterbeheerplan (WHP)

Hans Mols vertelt over het waterbeheerplan dat loopt tot en met 2014: "Wat we in deze planperiode hebben willen doen is onder andere om aan de hand van meetplannen - we zijn nu bezig met meetplan Boxtel, meetplan Liempde hebben we al gehad - het hydraulische model te verbeteren. Het model van Liempde hebben we al verbeterd. De theoretische foutjes die erin zaten zijn eruit gehaald. Dus we hebben nu een redelijk goed beeld - laten we zeggen voor 95% betrouwbaar - of wat we berekenen ook in de werkelijkheid gebeurt. Naar aanleiding hebben we met Henri samen en met andere mensen van onze beider organisaties, gekeken naar 'wat zouden we kunnen doen om uit het stelsel te halen wat erin zit?' ... een verbindinkje maken, een verbindinkje dichtzetten, ergens knippen, al dat soort kunstgrepen om de potentie uit het stelsel te halen die het heeft. Maar dan houdt het op. Dan kun je zeggen van 'ik gooi alle pijpen van 400 naar 800, dan kunnen we iets meer bergen' maar dan zijn we nog steeds niet van het probleem af. En dat is ook niet waar we naartoe willen."

"... een verbindinkje maken, een verbindinkje dichtzetten, ergens knippen, al dat soort kunstgrepen om de potentie uit het stelsel te halen die het heeft. Maar dan houdt het op."

"Zo kwamen we er onder andere achter," vervolgt Hans, "dat we aan de zuidkant een probleem hebben. Alles komt zo'n beetje in een soort trechter naar het gemaal. Het water gaat opstropen. We hadden het idee van 'hier zitten toch wel wat knelpuntjes.' Het zou mooi zijn als we daar ergens overstorten creëren. Het slaat nergens op als je tegen een waterschap zegt van 'ik heb een extra overstort nodig' want de policy is 'die dingen moeten dicht, het liefst zoveel mogelijk.' Maar ja, je moet alle opties open houden, natuurlijk, en je kunt ook wel wat verbeteren om bepaalde buien wel binnenboord te houden. Maar voor die excessieve buien hebben je meer nodig. Toen kwam het idee van 'als we hier nou eens fictief in dat model een overstortje creëren, een extra overstort, die alleen bij hele zware buien - dan moet je denken aan bui 8-plus - pas in werking zal treden? Wat zou dat voor verlichting geven in dit gebied?' Ja, daar komen hele leuke dingetjes uit. Met een model kun je dat een beetje visueel maken."

6.2 Riolering nog als oplossing?

Rien van der Laar, als agrariër, volgt de ontwikkelingen in z'n dorp goed: "Er ligt nu riolering, geen drukriolering, maar gewone riolering. Dat toen nog wel een punt van aandacht. Ik heb destijds ook nog een tijdje in het bestuur van het waterschap gefunctioneerd, dus ik weet wat voor probleem het

is als overtollig regenwater wordt afgevoerd. De zuiveringsinstallaties kunnen het dan niet meer aan. Dan komt er opeens veel te veel water aan."

"In Liempde zijn we snel uitgepraat als we het hebben over oplossingen in de riolering."

Hans ziet naar wat anderen gemeenten doen: "Dat is ook een beetje de trend nou. Je hoort gemeenten zeggen van 'we gaan onze gemeente bui 10 proof maken' en dan zeg ik 'succes ermee, mag ik ook weten wat het rioolrecht wordt?' Dat durven ze niet hardop te zeggen. Ik denk dat de trend toch meer moet gaan van afstroming, 3D-modellen, zo van 'hier valt die druppel en waar geeft ie overlast? Hoe kun je die druppel zo geleiden dat deze naar een plekje gaat waar deze geen overlast veroorzaakt?' Hetzij een greppel, hetzij een sloot, hetzij een voetbalveld dat toevallig net een halve meter lager is... of de openbare weg. (...) In Liempde zijn we snel uitgepraat als we het hebben over oplossingen in de riolering."

Figuur 6.1. Vanaf de straat kan het regenwater zo de greppel instromen. Toch wordt het nog via de put afgevoerd naar de riolering.

Henri vult aan: "Het is ook uit de verkenning gekomen, als je iets wilt met het stelsel, dan moet het echt rigoureuus. En dan gaat het om heel veel geld. En dan moet je jezelf afvragen van 'waar ben ik maatschappelijk gezien helemaal mee bezig?' (...) We hadden eerst nog ideeën om aan de randen maatregelen te nemen, maar het bleek dat daar het water amper komt. Het water komt er op hele andere plekken uit."

En dan moet je jezelf afvragen van 'waar ben ik maatschappelijk gezien helemaal mee bezig?'

Hans: "Liempde heeft een heel klein stelsel, weinig inhoud. Liempde heeft in verhouding ook veel meer bergbezinkvoorzieningen dan Boxtel. Er liggen er drie!"

Figuur 6.2. Het water vanuit de dakgoten van de oudere panden in Liempde gaat vaak niet direct naar de riolering.

6.3 Grondwater, doorlatendheid en drijfleem

Als je water in de bodem infiltreert in plaats van op de riolering zet, heeft dat de voorkeur, zo maakt Karel duidelijk: "Een ander voordeel, zo wil ik maar zeggen... Wij hebben in Liempde natuur in beheer en Liempde ligt eigenlijk op een bult. Daar zijt normaal veel meer water in, dus de kweldruk is nu veel minder dan vroeger. En dat krijg je zo ook weer terug... een beetje. Dat is een voordeel, hè?"

Maar kun je wel infiltreren in Liempde? Hans maakt een kanttekening: "Als je veel water gaat vasthouden en infiltreren... dit gebied heet niet voor niets de Beemde. Waarom noemen ze het de Beemde? Dat weet je al dat er een pak leem in zit van heb ik jou daar. Qua bodemstructuur is er nog geen goed beeld van wat er precies in Liempde zit. Althans... ik heb dat beeld niet."

Rien stelt: "Het water uit de sloten trok de grond in. De opname van de grond in de akkergebieden is onvoorstelbaar. Er zit nergens geen leemhoudende grond daar, in die akkers niet. Het is zwarte grond met zand eronder, heel goed doorlatend. Ook in de kern, allemaal zand. Je komt geen leem tegen. Het heeft niet alleen een goed doorlatingsvermogen, maar ook een goede capillaire opstijging." In het Dommeldal is veel leem aanwezig in de ondergrond, dat is bekend. Maar in het dorp en op de bolle akker is naar verwachting de doorlatendheid uitstekend.

We hebben ook gesproken met Piet van den Braak, een ervaren medewerker op het gebied van riolering, ooit werkzaam bij de gemeente Liempde. Hij kent alle hoekjes van het dorp en weinig buizen in het rioolstelsel heeft hij niet in handen gehad. Over de grondgesteldheid vertelt Piet: " In Liemt zit overal Leem. Bij de Heiweg is het minder, aan de ene kant is hele andere grond dan aan de andere kant. Daar bij de Boxtelseweg, daar is het ook heel slecht, daar waar de Dommel ooit gelopen

heeft." En dan zijn er nog speciale heel erg natte gebieden: "Ik heb zat putjes geboord. Soms begint het pas na zeven of acht meter. Maar je hebt ook stukken - drijfleem noemde men dat vroeger - daar zit geen bodem in. Daar komt het water als het ware omhoog. Daar kun je in verzuipen. Daar zitten waterwellen. Ze zijn op meer plaatsen. Mijn zwager woont op Looëind en heeft een gat gemaakt. Daarachter, op het industrieterrein, waar de V2 bom is gevallen, daar heb ik gewoond. Daar zit helemaal geen bodem in. Dat noemden ze drijfleem."

7 Sloten en greppels

In de tijd dat er geen riolering was, werd het regenwater via een stelsel van greppels en slootjes afgevoerd richting rivier de Dommel. Een deel hiervan is nog aanwezig, soms verscholen, en een deel is gedempt. Het regenwater gaat nu via de riolering naar de zuivering of stort over, vermengd met afvalwater. Is het mogelijk de greppels en sloten in ere te herstellen?

7.1 De aanwezig greppels en sloten

Arnold schetst een beeld van de huidige toestand: "Jullie zeiden al, er liggen links en rechts nog wat sloten. In mijn ogen vaak geïsoleerd. Vroeger was dat allemaal één stelsel en daarna kwam het in de rivier terecht. Wat mij wel opviel - ik ken ze niet allemaal, ik weet niet of er een inventarisatie van is - er liggen nog wel wat 'verscholen' sloten, ook tussen huizen. De Parkstraat is daar een voorbeeld van. Dan denk ik van 'potverdorie, heeft dat op de één of andere manier nog een functie?' Worden ze helemaal niet gebruikt? Of is er gewoonweg geen oog voor? Die bewustwording zou je met een aantal voorbeelden moeten maken, denk ik.

"Worden ze helemaal niet gebruikt? Of is er gewoonweg geen oog voor?"

Arnold vervolgt: "Er zijn nog wel sloten, bijvoorbeeld de verbinding tussen de Oude Dijk en de Nieuwstraat, maar die zijn allemaal aan het oog onttrokken. Maar ze zijn er wel. Waar ze op uitkomen? Geen flauw idee. Ook bij Rozeloo... deze loopt ook dood. Die staat niet in verbinding met de sloot bij de Dip. (...) We hebben de kadasterkaarten uit 1832."

"Heeft u zich beseft waarom de vorige bewoning dat greppeltje gegraven heeft?"

Mensen willen nog steeds graag sloten en greppels dempen. Hans Mols vertelt: "Twee weken geleden kreeg ik nog een aanvraag van iemand. Die wilde het greppeltje voor zijn woning gedempt hebben. Deze lag overigens aan de buitenkant van z'n haag. Hij woonde er nog niet zolang en had van de vorige bewoner te horen gekregen dat die destijds daar dat greppeltje gegraven had. Ik ben het gaan nakijken op de kadastrale kaart. Het greppeltje ligt op onze grond, openbaar gebied, gemeente-eigendom, dus ik heb hem gevraagd van 'heeft u zich beseft waarom de vorige bewoning dat greppeltje gegraven heeft?' Dat wist hij niet. Als je op de foto kijkt dan zie je dat er een weg is, een stukje berm en dat gaat dan over in de tuin, al dan niet met een haag, een muurtje of wat dan ook. Die man heeft destijds ooit dat greppeltje gegraven omdat hij het zat was dat het water vanaf de weg steeds in zijn tuin stroomde."

"Als je een watergang wilt dempen," zo gaat Hans verder, "dan moet je daar een omgevingsvergunning voor aanvragen. Die loopt volgens mij, als het echt oppervlaktewater is, via het waterschap."

Henri: "Ja, bij ons komt er dan een soort beoordeling overheen."

Hans: "Het kan bijvoorbeeld ook zijn dat we ergens een fietspad willen aanleggen en dat er een overkluizing moet komen. Dan krijgen wij van het waterschap, omdat we eigenaar zijn van het object, het verzoek om daar uitspraak over te doen. Het loopt in eerste instantie via het waterschap."

"Bij het aanvragen van overkluizingen of het dempen van een sloot zeggen we van 'dat willen we niet.'"

Hans gaat verder: "Bij het aanvragen van overkluizingen of het dempen van een sloot zeggen we van 'dat willen we niet.' Je hebt in Liempde vaak geen kantopsluitingen, dus het water vanaf de weg gaat de berm in en als die verzadigd is stroomt het of het slootje of de tuin in. 'Als je dat prima vindt, je hebt er geen last van, dan vind ik het ook goed. Dan kan het water in ieder geval ergens heen, zonder dat het overlast veroorzaakt.' Mensen zitten nog steeds met het 1953 ding in hun kop. Water moet afgevoerd worden. Het vasthouden van water is een begrip dat men nog niet helemaal kan bevatten, althans de nut en noodzaak daarvan.

Henri: "Het kan best zijn dat op de plekken waar je nu overlast ervaart de oude structuren hebt weggehaald."

Figuur 7.1. Beeld van een nog aanwezig slootje in het centrum van Liempde.

Rien probeert zich te herinneren waar de sloten lagen: "Vanaf de wijk - dat noemen ze nu de Nieuwe Erve - ging een sloot linksaf en dan kom je uit bij de Tip. Daar zit geen water meer in. Deze is afgesloten. Daar konden mensen ooit wel op afwateren. Dat gaat naar de Blauwhoefseloop." Hij vervolgt: "Sloten, die lagen er overal, ook in het dorp, anders kon je het water niet afvoeren. Ook langs de Keefheuvel, daar lag een sloot. (...) "Maar aan ook de Roderweg was aan weerszijden een sloot. Ik geloof dat deze nergens meer is, maar ja, ik heb er ook niet echt op gelet. Ik weet nog dat er gebouwd werd. Die sloten liepen in de richting van de grote waterloop."

Rien resumeert: "Veel sloten zijn weg. Er liggen nog kernen van sloten en de bolle akkers kunnen nog best heel veel water bergen. Maar de mensen die nu aangesloten zijn op de riolering, die willen er helemaal niet af. Die krijg je er zomaar niet af. Als je zegt dat ze eraf moeten, dan krijg je de wind van voren."

Albert-Jan reageert: "Ze moeten er ook niet af. Het is geen kwestie van moeten."

Figuur 7.2. Ook de hoeveelheid verharding neemt toe. Daardoor wordt er bij een bui nog meer water afgevoerd naar de riolering.

Rien: "We moeten zuinig met water zijn."

Albert-Jan: "Het is geen afval, maar een bouwstof."

Rien: "Ja! Ik ken iemand, Theo, een man alleen van 84, een vlot iemand die overal naartoe rijdt en doet, die heeft op de afvoer van z'n dakgoten regentonnen staan. Het regenwater gebruikt hij voor z'n bloemen, ... en hij gebruikt het zelfs voor op z'n WC, voor waterspoeling. Hij pakt een emmer en dan gooit hij het erin."

"We moeten zuinig met water zijn."

Arnold maakt nog wel een kanttekening: "Ik heb nooit zozeer diep nagedacht over water en sloten, en ben ook geen waterhuishoudkundige. Ik zit wel vanuit volksgezondheid te denken. Als je stilstaand water hebt, dan kun je muggen en dergelijke krijgen. Dat kan een probleem zijn in woonwijken, los van alle muggen die de laatste tijd deze kant opkomen, zoals de tijgermug. Daar zullen mensen niet direct aan denken als je met oplossingsrichtingen bezig bent, maar als ze er eenmaal liggen en je hebt er last van, dan staan we er als gemeente niet goed voor."

Albert-Jan gaat hierop in: "Er zit nog een ander volksgezondheidprobleem aan vast. Op het moment dat door de klimaatverandering de regenbuien zwaarder worden, wordt ook de temperatuur wat

hoger. Het hitteprobleem, het hitteschildprobleem, dat is ook een stukje volksgezondheid. Daar kun je wat aan doen door juist de watercomponent weer in de wijk te brengen. Dan krijg je demping van hitte."

Figuur 7.3. Sloot (greppel) tussen de woningen in.

7.2 Toestand van sloten vroeger

Als het om sloten gaat is het wel van belang niet te vervallen in een soort "vroeger was alles beter" nostalgie. Dat maakt Rien van der Laar duidelijk: "In 1949 ging ik naar school. Daar lag een slootje langs de melkfabriek. Vroeger hadden we geen riolering, maar men was ook niet zo nauw met milieueisen. Op dat slootje kwam alle afval van de melkfabriek, met het spoelwater en dergelijke. Dat was een stinkende drab, wat een troep was dat! Ons schoolplein was ook niet verhard. En wij wilden voetballen. Goh man, als je van buiten komt en je kunt met je klompen tegen een leren voetbal schoppen, dat hadden we vroeger toch nooit? Daar werd gewerkt! We gingen 's morgens vroeg naar school, en tussen de middag, zodat we daar een kwartier of zo konden voetballen. De bal rolde regelmatig in dat vieze slootje. Dan was ie helemaal zwart. Boven in de sloot was het wit, maar daaronder was het één zwarte zoi. Wij skrèmiks (wijdbeens) over de sloot en dan pakten wij die bal op. Dan werd de bal afgeschud en dan gingen we weer door. Onze vieze handen veegden we aan de broek af, dan waren ze aan de binnenkant een beetje schoon, maar niet tussen de vingers. We hadden toen een oude vrijgezel als meester, in de eerste klas, en we zaten met 43 personen in de klas, van anderhalf jaar tegelijk. Toen moesten wij - ik heb het zelf meerdere keren meegemaakt - op onze knieën voor het bord gaan zitten met de handen omhoog en zo gauw je ze liet zakken sloeg hij er met een lat tegen. We hadden ze eerst moeten wassen. Maar waar ergens? Er was één kraantje buiten en als al die kinderen die gevoetbald hadden hun handen hadden gewassen, dan was het middag."

7.3 Ervaringskennis over aanwezige sloten

Veel kennis over de vroeger aanwezige en nu aanwezige sloten is aanwezig bij Piet van den Braak. Met zijn vingers glijdt hij over de plattegrond van Liempde en vertelt: "Van de sloten, daar zijn wel

tekeningen van. De gemeentesloten en ook de waterschapsloten, die staan zo'n beetje op papier. Je ziet dan in welke richting het water toe moet, linksaf of rechts. (...) De waterschapsloot komt van Roderweg, Hamsestraat, Essenstraat, Eikendaal, en dan gaat hij door de Rosenlo en dan stop hij op de hoek bij de Parkstraat/Rosenlo. Daar zit een gemaaltje van ons, een klein gemaaltje. En dan komt het van Rosenlo weer overgestoken, daar, en dan gaat het richting de waterloop Hamsestraat."

Piet maakt duidelijk dat de toestand van de sloten vaak slecht is: "De slootjes die bij de mensen voor de deur liggen, hebben ze dichtgemaakt. Er zijn ook wel overkluisde stukken, maar die zie je niet, en dan worden ze op een gegeven moment ontkoppeld. Dat verwaterd, er staan bomen en ze groeien dicht, want mensen willen geen onderhoud doen. (...) Er zijn problemen bij de Oude Postbaan. Hier heb je problemen met het water voor de mensen. Hier liepen sloten, maar die zijn allemaal dichtgemaakt. Er zit nog wel een klein slootje, dat afvoert op het riool."

Piet vervolgt: "Het lindelaantje, dat is een waterschapsloot, gedeeltelijk, en dat is ook weer gestopt, want die doen ook niks, op een gegeven moment. Dat zit in de bebouwde kom. Ze zeggen 'daar doen we niks meer aan, dat moet de gemeente zelf maar doen.' En de bewoners kieperen het allemaal dicht."

Piet komt veel in het gebied en praat ook veel met de mensen. Hij woont zelf ook in Liempde en weet wat de problemen zijn die mensen ervaren: "Bij de Boxtelseweg, daar zit eigenlijk een beetje een probleem, een echt probleem, vind ik. De Bergstraat hè? Bij de Bergstaat zitten nog overkluisde sloten, daar tussenin. Oude Dijk, daar zijn ze ook gedeeltelijk overkluisd. Heidonk, had vroeg hier een overkluizing liggen en die komt in de Bergstraat, Molendijk, ... en die komt hier uit. Die ligt er nog, hoor. Deze ligt bij mensen achter op hun percelen, dat is het probleem. (...) Wat ze hebben gedaan bij het waterschap, ze hebben van die sluisjes gemaakt, met die planken. Ze houden het water met een halve meter tegen, waardoor de mensen zeggen van 'nou verzuip ik nog.'"

Er is nog voldoende aanwezig om het stelsel van sloten deels te herstellen volgens Piet: "Het water zou allemaal weg moeten kunnen..."

8 Denkrichting

Voorafgaand aan de wandeling van 8 november 2013, waarbij we al wandelend hebben gezocht naar de verbinding tussen water met doorgaand vrachtverkeer, wegverharding, de structuur van een kransakkerdorp en nog veel meer, op basis van de vele gesprekken, tekent zich al een oplossingsrichting af. Deze is niet keihard, maar er tekenen zich wel contouren af.

8.1 Een Blauwe Dooradering

Hans Mols geeft aan dat buiten de riolering om water verwerken een goede optie is: "In ons geval, dat wil ik graag benadrukken, is een escape, een andere afvoer dan met de riolering, toch wel heel wenselijk." Darbij geeft Rien aan: "Je moet zorgen dat die sloten open blijven. Je moet alle sloten open houden, anders werkt het nergens niet. In het dorp is het probleem dat heel veel sloten door particulieren zijn gedempt. Of dat met of zonder vergunning is gebeurd, dat weet ik niet. Alles gaat nu op de riolering."

Figuur 8.1. Oude boerderijen in het centrum van Liempde hebben vaak helemaal geen dakgoot.

Albert-Jan formuleert het als volgt: "Misschien kunnen we zeggen dat een blauwe dooradering van het Liemtse een oplossing zou kunnen zijn? Waarbij je zegt: dat heeft een stukje waterberging in het kader van de klimaatadaptatie. Op het moment dat je in dat blauwe systeem zit en je hebt daar water in zitten, dan heb je meteen je blauwe dooradering van je hitteschildprobleem. Als je het terugbrengt doe je iets in het in het cultuurhistorische verhaal van Liempde. Het is echt een kenmerk van Liempde geweest. En als je het terug hebt en je zorgt dat het een mate van herkenbaar heeft, dan beïnvloed je daarmee ook een stukje diversiteit."

Karel vraagt: "Biodiversiteit?"

Albert-Jan: "Ja, dat is heel belangrijk. En vervolgens leggen we dat als je het daar terugbrengt en je hebt het daar liggen en het is iets dat in de Liempdse gemeenschap thuishoort, dan zou je ook kunnen kijken of we iets in het kader van beheer en onderhoud met elkaar kunnen doen. We hebben ook een gesprek met het waterschap daarover gehad en als je het heel, heel erg simpel samenvat: als je Liempde in gaat en je zegt 'volgens de keur moet hier een sloot komen' dan komt deze er nooit."

Henri is enthousiast: "Het mooie van dit project, je maakt gebruik van de grote hoeveelheid lokale kennis om een plan te maken, iets te verzinnen, wat lokaal wordt gedragen. En als er ergens draagvlak voor is, is de politiek wel gek om er niet mee door te gaan."

"Het is een burgerparticipatie project. Het is super innovatief..."

Peter van de Wiel is ook positief: "Het is een burgerparticipatie project. Het is super innovatief als je het voor elkaar krijgt dat een hele gemeenschap zich hiervoor verantwoordelijk voelt en dit gaat doen."

8.2 Adaptief beheer

Op het moment dat we in Liempde bezig zijn met de vorming van de watercoalitie loopt er in de gemeente Bernheze een proces waarin op concrete wijze adaptief wegbeheer wordt ingevoerd. Albert-Jan vertelt hierover: "Adaptief wegbeheer betekent dat je niet meer regels gaat opstellen en het beheer en onderhoud aan die regels gaat onderwerpen, maar dat je juist gaat kijken van het gebruik is van een weg en wat het nut is en dat je daar het onderhoud op afstemt. En daarbij heb je ten aanzien van het feitelijke verhardingbeheer een aantal technische regels, maar die voren niet de boventoon, maar de ondertoon. Nu wordt een weg gerepareerd omdat er scheurvorming in zit. Nu ga je jezelf afvragen: wat gebeurt er dan? Als je een weg hebt waar twee keer per jaar een boer komt, waarom moet die weg dan in een perfecte staat van onderhoud zijn? In het westen werd in het voorjaar het bietenzaad gebracht en in het najaar gingen ze de bieten halen. Voor de rest zag je er niemand."

Eigenlijk zetten we in Liempde de stap naar adaptief waterbeheer.

Albert-Jan vervolgt: "Als je maar zestig mag rijden, dan hoef je geen mogelijkheid te hebben om 80 km/uur te kunnen rijden. De risico's breng je in beeld. Er wordt tegen de politiek gezegd van: dit zijn de mogelijkheden. Kies maar! Het is niet andersom van: zeg maar wat het geld is en we passen het wel in. Nee, zeg maar wat je wilt en daar hangt een prijskaartje aan. De verantwoordelijkheid wordt gelegd waar deze thuishoort."

Nadenken voorbij de normen

Eigenlijk zetten we in Liempde de stap naar adaptief waterbeheer. Ook daar heb je regels die soms dogmatisch worden gehanteerd. Hans noemt: "Nu heb je als norm: maximaal dertig minuten water op straat bij die en die bui en geen wateroverlast in woningen. (...) Dan ga je weer in een bui denken die eens in de zoveel jaar voor komt. Wij zitten hier te praten over een bui die misschien eens in de

tien jaar voor komt, of een bui die nog niet eens in de Rioned Module 2100 staat, want die gaat niet verder dan tien. Maar ze vallen wel."

"Waar de norm begint houdt het nadenken op."

"Tja, de natuur is niet netjes. Zij houdt zich niet aan de regels van statistiek," zo geeft Govert aan: "We moeten een oplossingen vinden die praktisch gezien erg wijs is. En wijsheid gaat voorbij de norm. Dries Jansma van de gemeente Groningen, een ervaren rioleur, die zei van 'waar de norm begint houdt het nadenken op.' Wat je eigenlijk wilt is dat het nadenken niet ophoudt."

Hans: "Inderdaad, je moet blijven nadenken. De norm is leuk, maar je moet weten waar je staat."

Figuur 8.2. Wat zou er gebeuren als je deze regenput dichtzet?

Albert-Jan benadrukt de noodzaak om los te komen van bestaande bureaucratische procedures: "Er moeten straks geen sloten komen - en daar hebben we het met het waterschap ook over gehad - op basis van keuren en bestemmingsplannen, verordening van gemeente en waterschappen in de geest van 'gij zult...!'"

Arnold: "Ja, het moet een natuurlijk proces zijn."

Kijken naar wat natuurlijk is, kan een belangrijk onderdeel zijn van ons project, vooral als het het watervraagstuk verbindt met andere vraagstukken in Liempde. De Franse filosoof Edgar Morin Stelde ooit: "Scheid niet dwingend dat wat natuurlijk verbonden is en verenig niet dwingend dat wat natuurlijk gescheiden is".

8.3 Financiële aspecten

Henri: "Het zou mooi zijn als je tot oplossingen komt die minder kosten, dankzij het proces dat je nu gaat doorlopen."

Albert-Jan: "Het is ook goed te beseffen dat er nooit één specifiek onderdeelje het probleem bepaalt. Het zijn juist de factoren bij elkaar die probleemstellend zijn. Het is niet meer 'of, of, of' maar het is 'en, en, en.'"

Albert-Jan vervolgt: "Het is mooi dat we het op deze manier gaan doen... alle facetten meenemen en dat je breed gaat kijken naar oplossingen. Het betekent ook dat als je oplossingen vindt die aan meerdere doelstellingen gaan voldoen, tot gevolg heeft dat iedereen buiten de boot gaat vallen om medewerking van te krijgen, tenminste als je geld wilt krijgen. Als je naar subsidiestromen kijkt, dan zie je dat er voorwaarden zijn. Neem bijvoorbeeld verkeer. Op het moment dat je iets aan het verkeer gaat doen en de verkeersveiligheid en je doet dit soort brede dingen en je hebt niet voldoende doden en gewonden die er vallen, dan krijg je geen bijdrage want je voldoet niet aan de voorwaarden."

"Dat betekent ook dat als we naar de provincie gaan en we komen met een bepaalde maatregel dat deze in geen enkele subsidiepotje past."

Albert-Jan: "Ik heb ook gevraagd van 'jongens, hebben jullie in Liemt nog steeds die lokale munt?' Ja, die is er nog. Waarom zouden wij niet als instanties - gemeente en waterschap - eens gaan kijken of we mensen die iets doen kunnen belonen, bijvoorbeeld als ze afkoppelen? Zijn wij als overheidspartijen bereid om een gedeelte van het geld via de lokale munt in de economie te stoppen?"

Peter: "Wat we hiermee doen is een stuk sociale cohesie en leefbaarheid creëren. Want je kunt zeggen van 'iemand die het doet krijgt zelf een tientje korting' maar veel sterker is dat je zegt van 'dan versterken we het verenigingsleven.'"

Govert: "Als we met subsidies gaan werken, gaan de mensen hun aandacht op die subsidies richten. Wat zijn de criteria om aan die subsidie te komen. We willen een goed plan hebben."

Albert-Jan: "Een goed plan genereert geld, geld genereert nog geen goed plan. We kunnen daardoor ook met oplossingen komen die niet in de traditionele vakjes en spoortjes passen. Dat betekent ook dat als we naar de provincie gaan en we komen met een bepaalde maatregel dat deze in geen enkele subsidiepotje past."

9 De wandeling door Liemt

Op 8 november hebben we met een klein groepje betrokkenen een wandeling gemaakt door Liemt, want in de echte praktijk zie je de specifieke mogelijkheden die verder rijken dan generieke concepten. De deelnemers aan de wandeling waren: Désiré van Laarhoven, Rogier Biekens (Hollandia Groengroep), Henri van Wylick, Hans Mols, Albert-Jan Vester en Govert Geldof. Rogier is nieuw in de groep, de anderen zijn in het narratief al aan het woord gekomen. Verhinderd waren: Karel Voets en Arnold van den Broek.

9.1 Voorgesprek in het Streekhuis te Liemt

Voorafgaand aan de wandeling kwamen we bijeen in het Streekhuis. Iedereen had het narratief tot en met hoofdstuk 8 gelezen, dus we stonden op scherp, om een nieuw hoofdstuk toe te voegen. Rogier stelt zich voor: "Ik ben Rogier Biekens en zit hier namens Stichting Schone Paden. Daarnaast bestier ik een eigen hoveniersbedrijf en een boomkwekerij en maak ook allemaal dingen van hout: Hollandia Hout."

Wat willen we bereiken?

Albert-Jan schetst de aanleiding: "Als er echt zware buien gaan komen, en je wilt die afvoeren, dan zullen we diepere goten en zwaardere buizen moeten gaan leggen en dat is nou net niet waar iedereen op zit te wachten. Nou willen we nagaan of we in samenspraak met de mensen in en om Liempde er andere oplossingen denkbaar zijn om iets te gaan doen met het regenwater. Daarbij staat alles open."

"Uiteraard hebben we ideeën," zo vervolgt Albert-Jan, "maar het is niet zo van: hier hebben we een oplossing, hier is het kader, daar zijn de gegevens en zo zou het moeten zijn en zo moet het worden. Dat willen we vooral uit dit soort gesprekken laten komen en de mensen die er nog verder bij betrokken worden."

Désiré vraagt: "Wat is het eindproduct?"

Hans antwoordt: "We hebben een GRP, een rioleringsplan, een waterplan moet je eigenlijk zeggen, want het gaat om meer dan riolering. Het is nog steeds dat dit een verplicht plan is. Die verplichting dreigt er een beetje af te gaan, maar goed. Daar is in het land veel discussie over, op dit moment. Daar staat eigenlijk alles in wat we de komende jaren willen gaan doen... ook met cijfertjes. Als je het hebt over het eindproduct, dan zou er een soort visie voor Liempde kunnen liggen, met daarin een aantal uitvoeringsprojecten die in dat plan worden ingebed en waar ook financiële handjes en voetjes aan gegeven worden. Zoals je weet is het GRP een autonoom financieel geheel, dus het staat los van... Uiteraard is het wel aan de Raad om er ja of nee tegen te zeggen."

Rogier vraagt: "Hebben we het alleen over de openbare ruimte, of ook over de problemen op particulier terrein? Daar is een verandering bezig die grote gevolgen heeft voor de rest. Er zijn nieuwe keramische tegels voor in de tuin die mensen prachtig vinden, ideaal in onderhoud, maar die volledig in beton liggen. Dat betekent dat het water niet meer weg kan."

Hans reageert: "Het is in tegenspraak wat we met z'n allen willen. We wentelen ons eigen probleem af op de buurman. In dit geval is de buurman nou toevallig de gemeente, omdat die de straat heeft,

en die moet het dan maar oplossen. Terwijl als ik mijn water over de tuin van Désiré laat weglopen, dan denkt zijn van 'hé, wat ben je aan het doen? Zou je dat probleem niet zelf willen oplossen?'"

Vorbij het denken in buizen

Waarom wil je veranderen? Waarom wil je op een andere manier met water omgaan? Hans vertelt hierover: "Ik heb er even heel snel een calculatie op losgelaten. Als je zou willen dat de gemeente al die problemen zou willen oplossen, dan zou het erop neerkomen dat we het complete rioolstelsel van Liempde zouden moeten vervangen, door middel van groteren buizen, en van allemaal dat soort ingrepen. Als ik snel reken kom ik al gauw, bij vervangingswaarde, alles eruit en alles nieuw erin, op investeringen van 18 tot 19 miljoen euro. Voor Boxtel totaal, als gemeente, kom ik aan 110 miljoen euro, for the record. We hebben in Liempde 27 kilometer riolering, vrij verval riolering, en dan heb ik het nog niet over drukriolering en dat soort dingetjes. Dan zit ik in die orde van grootte. En dat moeten we als burgers allemaal ophoesten. Boxtel heeft natuurlijk precies hetzelfde probleem. En ja, zoals Albert-Jan het introduceerde, er zijn meer mogelijkheden dan alleen in buizen te denken... even los van de overlast die je creëert. En je moet het ook zo zien: het rioolstelsel in Liempde is nog niet zo heel erg oud. We gaan uit van 60 tot 80 jaar levensduur. Als je de vervanging in de komende jaren in gang zou willen zetten, dan ga je ook nog eens een enorm kapitaal vernietigen. Dan lopen de kosten de pan uit."

Albert-Jan vraagt: "Dat betekent een forse verhoging van de lasten?"

Hans: "Ja. Ja. We zitten nu op een rioolheffing van rond de 160 euro, per huishouden - ik heb er nog niet echt aan gerekend - maar het gaat dan heel hard... het zal zeker een verdubbeling zijn. En we willen juist in samenwerking met de Meierij de kosten omlaag te brengen."

En het gaat niet alleen om fikse buien, zo maakt Rogier duidelijk: "Kijk ook naar de natuur. Als je al het water afvoert, ben je het kwijt. De natuur heeft het water ook nodig. Aangezien de weersinvloeden veranderd zijn en je veel hogere pieken hebt, moet je daarop anticiperen. Als je het dan al af laat voeren, dan krijg je het probleem dat de natuur veel te droog wordt."

Hans beaamt dit: "Ook dat is een punt. Je hebt enorme pieken, en wat we de afgelopen twee jaar gezien hebben is er eigenlijk geen neerslag van betekenis gevallen van juli tot half oktober, afgezien van die ene enorme bui. Het was gort en gort droog."

Albert-Jan vult aan: "In de tijden van beregeningsverboden kun je toch wateroverlast in je kernen hebben."

En dan nog het belang van het waterschap. Henri vertelt: "Wat Hans aangeeft is eigenlijk nog maar het halve verhaal, want op het moment dat alle buizen in Liempde eens zo groot worden, moeten wij als waterschap meer water afpompen. Dan moeten we investeren in het stuk wat van de riolering naar de zuivering toegaat en de zuivering zelf. De capaciteit moet worden vergroot. Toevallig hebben we een tijdje geleden een indicatieve berekening uitgevoerd, dat als we onze RWZI in Boxtel met 400 m3 per uur moeten uitbreiden - dat is wat Liempde nu is, maar dan het dubbele - dan kom je al heel snel in de richting van 4 tot 5 miljoen euro. Dan ga je in feite investeren in iets dat maar een paar momenten per jaar benut wordt. Zo vaak regent het nu ook weer niet. Dan denk je van: ik klap voor een heleboel euro's een hoop beton in de grond die maar een paar procent van de tijd maximaal benut wordt."

Govert: "En dan geldt ook nog dat het regenwater aan de bron vaak schoner is dan het effluent."

Benutten en breed kijken

Hans vervolgt: "Het vervangen van riolering is een mogelijkheid en in sommige wijken gebeurt het ook. Maar als je andere mogelijkheden hebt, waarom zou je die niet benutten?"

Govert vult aan: "... en kunt combineren met groen, met wegvraagstukken, met verkeersoplossingen, met cultuurhistorie, dat is veel genoemd."

Albert Jan, nog vers het gesprek met Piet van den Braak in zijn gedachten: "... en dan niet oplossingen waarover Piet vertelde, dat je ergens op straten plateaus en drempels aanlegt waar het water tussen blijft staan... en zo bergingsruimte creëert."

Breed oriënteren doe je met een brede groep van mensen, zo maakt Albert-Jan duidelijk: "Het zou mooi zijn als we meer mensen kunnen doordringen van het feit dat dit belangrijk is en dat we de volgende keer ervoor kunnen zorgen dat we er nog meer mensen hierbij kunnen betrekken. We zoeken kansen om tot goede oplossingen te komen. Het is zonde om iets dat we voor niets van boven krijgen en wat een steeds waardevoller en schaarser product begint te worden, als afval weggooien en daar dan ook nog een heleboel kosten mee op ons nek halen."

Figuur 9.1. De wandeling begint bij het Concordiapark, naast het Streekhuis en het oude gemeentehuis.

"Het gekke is nou," zo maakt Hans duidelijk nadat Albert-Jan een voorstel heeft gedaan voor de te wandelen route, "in het gebiedje dat je aanwijst, als ik even terugpak op de hevige neerslag van eind juli, dat ook daar aardig wat klachten zijn gekomen. Juist op die plek, waar toch nog slootjes zijn, hebben de mensen in huis problemen ondervonden, waarschijnlijk omdat zij een gecombineerde aansluiting hebben op het riool! Terwijl dat heel makkelijk anders had gekund."

9.2 De wandeling zelf

Als we met de wandeling beginnen en naast het Streekhuis staan, begint Albert-Jan te vertellen: "Er zijn op de Tip twee waterputten gegraven, op korte afstand van elkaar. De één had na dertig à veertig meter nog steeds geen water en de ander al op tien meter."

Govert vraagt: "Waar stond nou de melkfabriek?"

Désiré antwoordt: "Daar op het hoekje, waar nu de snackbar is." Dan merken we dat de verhalen van Rien van der Laar indruk hebben gemaakt op iedereen in de groep. De beelden van de vieze sloten en de jonge Rien op z'n knieën voor het schoolbord dienen zich aan.

Rogier: Als je alleen al in de bestrating je boomspiegel groter maakt, dan kun je al meer water kwijt. Dat is een hele simpele oplossing.

Désiré legt uit: "Dit is het Concordiapark, dat wordt opgeknapt. Het terrein wordt aangepakt, de weg... dat weet ik niet. We hebben wel wat geld, maar niet om heel Liemt op z'n kop te zetten."

Govert vraagt: "Wat gaan jullie hier doen?"

Désiré: "Dat weten we nog niet. Dat doen we in overleg met de inwoners. Van oorsprong is het een veldje waar het vee verzameld werd."

Albert-Jan: "Je zou kunnen nagaan of je - op het moment dat je hier gaat ingrijpen - je maximale waterberging kun realiseren."

Désiré: "Dat geldt vooral als je ook met de bestrating aan de gang gaat."

*Figuur 9.2. Een pad door één van de tuinen. Weinig regenwater bereikt het riool
(foto: Désiré).*

Désiré vertelt over het plan van SPPiLL, in het kader van Landschap van Allure: "De straten rond het gemeentehuis worden aangepast. Ons idee is dat, qua beeldvorming, dat je het beeld van het zandpad terugkrijgt, dat je één kleur van geven tot gevel hebt, zonder opstaande randen, dat het toegankelijk is, op zo'n manier is ingericht dat er minder hard gereden wordt en vrachtwagenonvriendelijk is. Dat geldt voor de weg langs het Concordiapark, voor de boerderij door, voor het gemeentehuis door, tot aan die splitsing. Ook een stuk achter het streekhuis, dat parkeerplaatsje, plus de Tip."

Rogier kijkt naar de bomen naast het oude gemeentehuis: "Je kunt zien aan de bomen dat hier veel druk op de grond zit, op de wortels, van het verkeer. Er zit een kleine boomspegel omheen. Die kan voldoende zijn, maar je zou hier een keer een ploftechniek moeten toepassen op de wortels, dat die grond een keer loskomt, want het is nu helemaal aangedrukt waardoor er ook geen water meer in kan. Als er meer zuurstof bij de wortels komt, gaan de bomen beter groeien en het water gaat ook sneller de bodem in. Die kinderkoppen zijn dan wel ideaal, want daar zakt het tussen de voegen door."

Albert-Jan zoekt naar mogelijkheden: "Kun je hier iets neerleggen op zo'n manier dat alle kolken hun functie verliezen? Niet meer nodig zijn? Dat al deze kolken weg kunnen?"

Hans: "Het fenomeen doorlatende bestrating heb je ook nog, even los van de onderhoudsperikelen die je daarmee hebt. Dat kan ook een medeoplossing bieden. Daar zit een laag onder waar je sowieso veertig millimeter kunt bergen."

Rogier: "En waar je platte daken hebt, zou je overal groene daken kunnen maken. Dat betekent dat er ook water gebufferd wordt... dat je er een sedumdak van maakt."

Hans: "In Best hebben ze dat gedaan met een groot fabriekspand - die moest aan de waterbergingsopgave voldoen - en het enige dat ze hebben gedaan is op het dak een soort verhoging te maken, met een kleine opening, zodat je daar een bui van 40 à 50 millimeter op zou kunnen bergen, om het daarna zeer vertraagd weer weg te laten lopen. Het geeft wel extra gewicht."

Rogier: "Er zijn hier in Liemt niet zo heel veel platte daken."

Désiré: "In de nieuwe wijken wel."

Figuur 9.3. Bijzondere tuinen (foto: Désiré).

We zien veel verschillende tuinen, met zo nu en dan langzame afvoer, soms snelwegen. Geen tuin is hetzelfde.

Rogier kijkt naar de bestrating die is weergegeven in figuur 9.3: "Dit zijn ook waaltjes, maar die zijn van beton. Ze hebben nauwelijks nog kieren waar het water doorheen kan. De oude waaltjes zijn qua vorm onregelmatiger."

Over ontlastpunten

Hans vertelt : "Mensen klagen niet zozeer dat er water op straat staat, mensen klagen dat er water in huis staat. En daar zal deze meneer geen last van hebben, omdat hij zijn regenpijp afgekoppeld heeft. Dat is 75% van het probleem."

Rogier: "Dat er veel water is dat via de WC omhoog gaat?"

Hans: "Ja, vaak hebben ze aangebouwd, kleine leidinkjes, geen ontlastpunten. Wat bedoel ik met dat laatste? Moet ik daarop gaan zitten? Nee, dat hoeft niet. Een ontlastpunt heeft als doel de druk weg te nemen op de plek waar je regenpijp de grond in gaat. De simpelste vorm van een ontlastpunt is: als het hard regent een flinke schop tegen de regenpijp geven, vlak boven het maaiveld. Dan schop je er een gaat in. Dan kan de druk weg. Je krijgt alleen stank. Als je het goed, met een roostertje..."

Albert-Jan: "Dus iedereen moet hier schoenen krijgen met stalen neuzen?"

Hans: "Ja, voor 20 euro heb je dan een mooie ontlastpunt."

Kijken naar woningen

Govert constateert: "Het lijkt wel of de huizen te laag staan, ten opzichte van de weg. Ik weet, ogen bedriegen, maar toch.

Hans: "Dat weet Désiré ook wel, verderop bij het Kloosterpad, daar is wat nieuwbouw gekomen en een school en dergelijke, en daar klagen de burens over het feit dat alles wat ernaast is gezet, hoger is geplaatst. Die mensen krijgen al dat water."

Figuur 9.4. Een bladspuwer in een regenpijp (foto: Désiré).

Hans snuift aan bladspuwer die verwerkt is in een valpijp voor de regenwaterafvoer vanaf de dakgoot. Hij concludeert: "Deze zit op vuil water. Deze zit op het gemengd riool."

Henri: "Hier zijn dus geen gescheiden riolen?"

Hans: "Inderdaad, er zijn wel wat uitbreidingsplannetjes, bij de sportvelden, de Heideweg... daar ligt een gescheiden rioolstelsel. Daar wordt ook water geïnfiltreerd. Maar in de kern zelf is alles gemengd."

Govert: "Hebben de huizen hier zo'n Brabantse vloer, zonder kruipruimte?"

Désiré: "Ja. De huizen hebben hier geen kruipruimte."

Figuur 9.5. Waar Oude Postbaan en Koestraat samenkomen bevindt zich een driehoekig veldje met speeltuigen voor kinderen.

Koestraat - Oude Postlaan

We wandelen door de Oude Postbaan totdat deze samenkomt met de Koestraat. We zijn dan bijna aan de rand van het dorp. Er bevindt zich een klein speeltuintje op een driehoekig veldje. We kijken richting Oude Postbaan en zien vele grote bomen langs de weg staan.

Bomen over bomen

Hans vraagt aan Rogier: "Hoe oud zullen die bomen zijn?"

Rogier antwoordt: "Die eiken zullen een jaar of dertig zijn en die populieren een jaar of vijftien. Die daar, als die van de gemeente is moet je een keer opnemen dat hij omgaat."

Hans: "Die is niet gezond meer."

Rogier: "Ik weet niet wat ze eromheen hebben gedaan."

Henri: "Een soort stalen constructie."

Rogier: "Als het gaat waaien ligt hij bij hen op het dak!"

Albert-Jan: "Is die van de gemeente?"

Hans: "Als ik hier zo kijk... er zit hier wel voorpootrecht op. Dat heb je hier in Liempde heel veel."

Govert: "En dat houdt in?"

Albert-Jan legt uit: "Dat is het recht van de eigenaar van een perceel om een rij bomen langs de weg voor zijn perceel te planten. Dat zijn Middeleeuwse rechten, verleend door de Hertog van Brabant en die kunnen alleen gelden op wegen die er al gelegen hebben voor 1830, voordat het nieuwe wetboek werd ingevoerd. Daarna werd het niet meer toegekend. Je hebt het recht van voorpoting en het recht van overpoting."

Rogier vult aan: "Maar het heeft wel als consequentie dat je ze moet onderhouden. Als er schade aan is, dan is dat jouw probleem."

Désiré: "Dit hier is een heel oud stuk, van voor 1830."

Hans: "Toen was het niet verhard, maar karrenspoor."

Bij het speelterreintje

Désiré vertelt: "Dit soort driehoeken komen veel in Liempde voor. In ons project zit dat we deze driehoekjes willen versterken. Ik weet niet of je daarmee iets kunt, met water. We gaan het in ieder geval landschappelijk versterken."

Govert: "Daar in de Koestraat, daar is sprake van wateroverlast."

Hans: "In het centrum, in de Vlasprijsstraat en zo, dat is ook een probleemlocatie. Daar komen ook regelmatig klachten vandaan."

Figuur 9.6. Een sloot, met een kolk erin (foto: Désiré).

Bij de kolk in de sloot, langs de Roderweg

Langs de Roderweg zien we een sloot langs een terrein lopen met een enorm verhard oppervlak. Onder in de sloot zit een kolk. Voert de sloot af naar het riool?

Hans: "Deze kolk zit geheid aangesloten op het riool. In de Liempdse periode zal dit ooit eens als oplossing bedacht zijn, zo van 'hé, het water in mijn sloot loopt niet weg, kunnen wij dat niet eens anders doen?'"

Rogier ziet dat er grond verwijderd is uit de sloot, rond de kolk: "En dan is die boer nog zo slim om hier een gat te graven, anders zit dat putje zomaar vol met zand. Want als het 't eind van het seizoen

is, dan doet ie niks meer. Daarachter is hij gewoon gedempt, terwijl hij vroeger gewoon doorliep naar de andere kant."

Hans: "Naar het Dommeldal... wat je hier nog zou kunnen doen is, je maakt een soort stuwkje."

Hofstad

In de buurt van Hofstad zien we relatief nog veel sloten liggen. Hier en daar ontbreekt deze, althans voor het oog. Hans legt uit: "Hier moet nog ergens een overkluizing liggen, tussen daar ergens en de sloten daar. De mensen hebben mij gevraagd van 'kunnen wij die sloot niet dempen? Dan kan ik wat gemakkelijker mijn oprit inrijden.'"

Govert: "Hier ligt de sloot nog in redelijke glorie... een sloot met water erin."

Rogier: "Wat mensen vergeten is dat als ze de sloot dempen, deze nog dertig jaar lang water blijft aantrekken. Zo zijn de lagen opgebouwd en het duurt heel lang voordat dat om is. Als je niets doet om de verharding en de tuin om te woelen, dan blijft het water trekken. Het probleem wordt niet verholpen. Daar is communicatie nodig. Wat heeft die sloot voor functie gehad? Wat gebeurt er als deze gedempt is? Nu en in de toekomst."

Hans: "Waarschijnlijk zijn dit zaksloten. Er is daar een overkluizing, maar daarna stop het. Het stroomt niet door. Hij heeft geen afvoer."

Albert-Jan: "Is het dan geen zaak om te kijken of we dit stelsel weer aan de praat kunnen krijgen?"

Désiré: "Precies, dat wou ik zeggen."

Figuur 9.7. Dwars op het Looënd, waar Désiré woont, ligt als erfscheiding een overgroeide sloot.

Looënd

Als we op het Looënd staan, naast het huis van Désiré, legt ze uit: "Hier liep vroeger een sloot, en daar liep ook een sloot. Daar ligt drainage."

Albert-Jan, bij de sloot op de erfscheiding: "Hoe maak je dat slootje schoon?"

Hans: "Niet."

Rogier: "Dit zijn allemaal slootjes die heel erg arbeidsintensief zijn. Vroeger deden de boeren het van: kruiwagentje erin zetten, volscheppen en eruit rijden."

Dan begint de fantasie te werken. Albert-Jan memoreert: "ik zag laatst zo'n grappenmaker met een robotje, en als ik daarachter nu eens zo'n blazer zet?"

Rogier: "Blazen is niet genoeg. Je moet het spul er echt uithalen. Maar als je veel van dit soort slootjes hebt, dan kun je weleens nadenken of je deze niet op een efficiënte manier kunt opruimen, machinaal, of niet-machinaal."

Albert-Jan: "Je moet hier toch iets in kunnen zetten? Met een kruiwagen is niet meer te doen."

Rogier: "Er zijn al machientjes waar je achteraan loopt en die automatisch gaan klepelen, of iets dergelijks. Je kunt hiervoor iets ontwikkelen, een mini-rupsdingetje, met een joystick."

Govert: "Daar zit een stuk innovatie. Een mooie voor de watercoalitie."

Henri: "Net als zo'n robotgrasmaaimachientje... je laat zo'n slotenmaaiertje het hele jaar rondfietsen. Even aan de oplader en verder maar weer."

Govert: "Het moet amfibisch zijn, hij moet kunnen drijven en rijden."

Figuur 9.8. De Tip, een driehoekig stuk land in de bebouwde kom van Liempde.

Verderop, wandelend richting Tip

Albert-Jan probeert het geheel te overzien: "Los van het feit of de hoogtes kloppen. Die sloot bij haar huis die stroomt het vrije veld in. Als het goed is kun je het daarna goed kwijt. Als je de sloten hier herstelt, kun je al het water uit Looëind en Eikendaal afvoeren. Is hier een wijkvereniging?"

Désiré: "Ja, een buurtvereniging."

Albert-Jan, in denkbeeldige dialoog met de buurtvereniging: "Als wij deze dan gaan ophalen en schoonhouden, kunnen jullie dan al het regenwater afkoppelen van het riool? Waar je het dan wel laat is twee, maar niet meer op het riool. Deze hele hoek zou kunnen functioneren als een demonstratieproject."

Govert: "Gewoon beginnen, op het laagste punt."

Rogier: "Als de sloten eenmaal op diepte zijn, valt het onderhoud nog wel mee."

Henri: "Ja, ergens beginnen en ervaringen opdoen."

Rogier: "En de mensen moeten wel enthousiast worden. Er moeten toch nog ergens kaarten zijn van hoe die sloten ooit hebben gelopen?"

Henri: "Wij hebben kaarten."

Eikendaal (bij het bruggetje)

Bij de sloot die is weergegeven in figuur 7.1 probeert Hans de afvoer van de put naar de sloot vinden. Maar hij kan deze niet vinden: "Normaal zou je hier een buisje verwachten. Deze kan ik zo één twee drie niet vinden. Misschien zit hij dan toch op de riolering!?"

De Tip

We arriveren bij de Tip, een driehoekig stuk land midden in de bebouwde kom van Liempde, met een zijden van ongeveer honderd meter, omringd door diepe greppels, sloten.

Govert vraagt: "Wat betekent Tip?"

Désiré: "Een puntje."

Hans: "Een puntje grond."

Rogier: "Hier kun je evenementen organiseren waar ze in Boxtel jaloers op kunnen zijn. Daar hebben ze alleen maar de markt."

Govert: "Hier kun je heel wat water kwijt."

Hans: "Niet in de huidige vorm, natuurlijk, maar je hebt hier al een vrij forse sloot lopen, waar je ook al wat mee kunt."

9.3 Nagesprek in het Streekhuis te Liemt

Teruggekomen in het Streekhuis, proberen we tot conclusies te komen. Albert-Jan vat samen: "Ik zou zeggen dat we twee plekken hebben waar we kunnen kijken of we tot een vervolg kunnen komen.

Het zijn twee duidelijk afwijkende plekken van elkaar. Eentje zou zijn: hier het centrumdeel, het Concordiapark."

Désiré: "Dat is eigenlijk maar een onderdeelje. Het gaat om het werkgebied van SPPiLL."

Albert-Jan: "Het alluregedeelte van SPPiLL."

Désiré: "Ja, precies."

Albert-Jan: "Dan zit je echt in het centrumgedeelte, zonder sloten. Daar kunnen we kijken of we iets kunnen doen op een manier waarop we al het water daar in de bodem kwijt raken of ergens anders, in ieder geval dat het niet meer in het rioolstelsel terecht komt."

Govert: "Geen putjes meer."

Albert-Jan: "Geen putjes en geen afvoerende regenpijpen meer."

Désiré: En dan de combinaties zoeken met andere maatregelen.

Albert-Jan: "Ja." Eigenlijk is dat de essentie van het project... het gaat om de combinaties.

Albert-Jan vervolgt: "En de tweede hoek zou zijn het stuk vanaf het Looëind en Eikendaal, dus de hoek waar we net gelopen bij de sloot van Désiré... kunnen we dat stukje van het slotenstelsel weer helemaal in orde maken, waarbij we gelijktijdig met de buurt optrekken en kunt gaan kijken of we al dat regenwater daar of infiltreren, of naar de sloot brengen, in ieder geval dat het niet meer naar het rioolstelsel gaat. (...) We kunnen voor deze twee hoeken een idee opschrijven, zonder direct naar oplossingen te gaan. Want die moeten voortkomen uit de gesprekken met mensen die erbij betrokken zijn. Dit zijn de twee gebieden waar we het wat meet gespecificeerd willen gaan bereiken."

Désiré: "Misschien nog een derde, Albert-Jan. Bij de Tip hè, de sloten daar zijn diep, daar zit opslagcapaciteit. De Tip zit ook in het SPPiLL plan."

Albert-Jan: "De Tip maakt deel uit van het centrale gedeelte."

Tot slot een belangrijke leerervaring voor Henri: "De kansen liggen bij wijze van spreken naast de deur. Maar je moet ze wel zien!" De anderen beamen dit volop.